ФИФI ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ IЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКIУ

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КъБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ
ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ЛЪАНДЭРЭ КЪЫДОКI

№201 (23.109) • 2015 гъэм жэпуэгъуэм (октябрым) и 17, щэбэт • Тхьэмахуэм тхуэ къыдокI • И уасэр зы тумэнщ • adyghe@mail.ru adyghepsale.ru

КIУЭКIУЭ Юрий:

Нэхъыщхьэр цIыхухэм я псэукIэр егъэфIэкIуэнырщ. Адрей псори псалъэмакъ лейуэ къызолъытэ

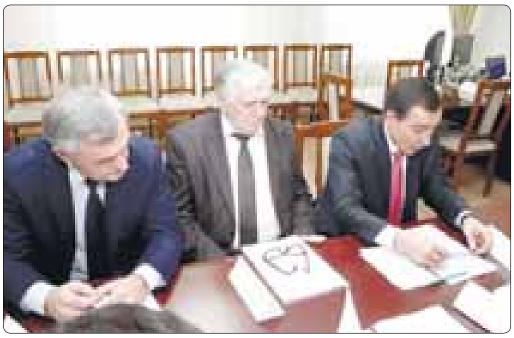

КъБР-м и Iэтащхьэ КIуэкIуэ Юрий Аруан районым щаIущIащ а щIыналъэм и унафэщIхэм. Псалъэмакъыр нэхъыбэу зытеухуауэ щытар дызэрыт илъэсым и япэ мазибгъум социально-экономикэ зыужьыныгъэр зэрекIуэкIарщ. IэнатIэ пыухыкIахэм хъарзынэу зэрызаужьыр къигъэлъагъуэри, КъБР-м и Iэтащхьэм къызэхуэсахэм гу лъаригъэтащ ику иту ят лэжьапщIэр, апхуэдэу щIыналъэм езым къилэжьыж хэхъуэхэр нэхъыбэ щIын, лэжьапIэ IэнатIэщIэхэр къызэIухын, зи ныбжьыр илъэси 3 - 7-м ит сабийхэр зэкIуэлIэну садхэм я бжыгъэм хэгъэхъуэн зэрыхуейм. «Нэхъыщхьэр цIыхухэм я псэукIэр егъэфIэкIуэнырщ, - къыхигъэщхьэхукIащ КIуэкIуэ Юрий. - Адрей псори псалъэмакъ лейуэ къызолъытэ».

ЗэIущIэм зэпкъырыхауэ щыхэплъащ муниципалитетым и псэупIэ унэхэр бжьыхьэщIымахуэ лъэхъэнэм зэрыхуагъэхьэзырам, агропромышленнэ комплексым и зыужьыкIэм, промышленностым и зэфIэкIыр къэIэтынымкIэ щыIэ хэкIыпIэхэм, транспортым, гъуэгу хозяйствэм я щытыкIэм, цIыхухэм егъэджэныгъэмрэ медицинэмрэ я Iуэхутхьэбзэхэр зэрыхуащIэм, зи Iэпкълъэпкъыр тэмэму къызыдэмыбз цIыхухэр тэмэму щызекIуэфын папщIэ Iуэхущ IапIэ зэмылIэужьыгъуэхэм я унэхэр зэрыхуэщIам. Сабийхэм я творчествэмкIэ унэу Нарткъалэ дэтым и лэжьэкIэр зэрызэрахъуэкIым къемызэгъыу куэд зэрыхэлъым теухуауэ иджыблагъэ тхыгъэ къызэрыIэрыхьам пыщIауэ КIуэкIуэ Ю.А. къыхилъхьащ а IуэхущIапIэм и лэжьэкIэм хуэгъэза жылагъуэ экспертизэ ирагъэкIуэкIыну, адэ-анэхэр, егъэджакIуэхэр, езы еджакIуэхэр Iуэхум зэреплъыр къалъытэну икIи а псоми япкъ иткIэ унафэ тэмэм къащтэну.

КъБР-м и Правительствэм и УнафэщIым и япэ къуэдзэ Дадэ М. А., район администрацэм и Iэтащхьэ Куэшей А. Д. сымэ къапсэлъахэм едэIуа нэужь, КъБР-м и Iэтащхьэм жиIащ кIэрыхубжьэрыхухэмрэ пхъэнкIиймрэ щелэжь предприятэу Аруан районым щащIыр лажьэу утIыпщыныр къалэн нэхъыщхьэ дыдэу къызэрилъытэр. А Iуэхур и кIэм нагъэсын папщIэ пIалъэу зы мазэрэ ныкъуэрэ яхуигъэуващ.

КъБР-м и Iэтащхьэмрэ Правительствэмрэ я пресс-IуэхущIапIэ.

Республикэм и Iэтащхьэр ветераным йохъуэхъу

Иджыблагъэ илъэс 90 ирикъуащ тылым и лэжьакIуэ, Нарткъалэ щыпсэу Кулак Антонинэ. Абы теухуауэ ветераным и унагъуэм къыщащта гуфIэгъуэ Iэнэм благъэхэмрэ Iыхьлыхэмрэ ящIыгъуу бгъэдэсащ республикэм и Iэтащхьэ КIуэкIуэ Юрий.

АБЫ ЮБИЛЕЙМ ирихьэлIэу УФ-м и Президент Путин В.В. къигъэхьа хъуэхъу тхыгъэр Кулак Антонинэ иритыжащ. «Уэ ди щIалэгъуалэм я дежкIэ ущапхъэщ, сыт хуэдиз гугъуехь умыгъэвами, укъимыкIуэту псори къызэрызэбнэкIам ахэр дэплъеипхъэщ. Узыншагъэ быдэ, ефIэкIуэныгъэ уиIэну, уи гъащIэр кIыхь хъуну сынохъуэхъу. Дэри уэ сыт щыгъуи дыпщIыгъунущ», - жиIащ КIуэкIуэ Юрий.

Кулак Антонинэ ноби жыджэрщ, жылагъуэ лэжьыгъэхэм хэтщ, щIэблэр тэмэму зэригъэсэным хущIокъу.

КъБР-м и Iэтащхьэмрэ Правительстэвмрэ я пресс-IуэхущIапIэ.

Кавказ Ищхъэрэм и зыужьыныгъэм теухуа зэIущIэм КъБР-м и Правительствэм и УнафэщI Мусуков Алий хэтащ

Урысей Федерацэм и Правительствэм и УнафэщIым и къуэдзэ **Хлопонин Александр** дыгъуасэ ЕсэнтIыгу щригъэкIуэкIащ УФ-м и Президентым 2012 гъэм и накъыгъэ мазэм къыдигъэкIауэ щыта указхэмрэ Кавказ Ищхъэрэм зегъэужьыныммкIэ 2025 гъэм нэсыху тещIыхьа къэрал программэщIэмрэ зэрагъэзащIэм теухуа зэIущIэ. Абы хэтащ УФ-м Кавказ Ищхъэрэм и IуэхухэмкIэ и министр **Кузнецов Лев**, УФ-м и Президентым и полномочнэ лIыкIуэу Кавказ Ищхъэрэ федеральнэ округым щыIэ **Меликов Сергей**, Кавказ Ищхъэрэм и щIыналъэхэм я Iэтащхьэхэмрэ правительствэхэм я унафэщIхэмрэ, апхуэдэу гъэзэщIакIуэ властым и федеральнэ органхэм я лIыкIуэхэр. Къэбэрдей-Балъкъэрым и цIэкIэ зэIущIэм щыIащ республикэм и премьер-министр **Мусуков Алий**.

ЗэIущIэм къыщаIэта Iуэху нэхъыщхьэхэм ящыщщ Кавказ Ищхъэрэ федеральнэ округым хиубыдэ щIыналъэхэм къыкIэлъыкIуэ гъэм я бюджетхэр зэрагъэхьэзырыр, апхуэдэу 2025 гъэм нэсыху тещIыхьа «Кавказ Ищхъэрэ федеральнэ округым зегъэужьыныр» къэрал программэщIэр.

Къэралым и Президентым накъыгъэ мазэм къыдигъэкIауэ щыта указхэр зэрагъэзащIэм щытепсэлъыхьым, Хлопонин Александр хэхауэ къигъэлъэгъуащ псэукIэр егъэфIэкIуэным хуэгъэза проектхэр адэкIи гъэзэщIэным мыхьэнэшхуэ зэриIэр. «Нобэ къэралым гугъуехь нэрылъагъухэр къылъыкъуокI. Иджыпсту Урысейм и Правительствэм къэрал программэ щхьэхуэхэр игъэтэмэмыжын, абыхэм хухаха ахъшэр къыдигъэхуэн хуей мэхъу. Ауэ а зэман дыдэм дэ къытпэщытщ ди цIыхухэм я псэукIэр егъэфIэкIуэным зэпымыууэ дытелэжьэну икIи абы и лъэныкъуэкIэ псоми жэуап пыухыкIа къыдбгъэдохуэ. Апхуэдэу щыщыткIэ, Президентымрэ Правительствэм и УнафэщIымрэ ди пащхьэ кърагъэува къалэнхэр зэрыдгъэзэщIэну щIыкIэм зэщIыгъуу девгъэгупсыс икIи зыхуэфащэ хэкIыпIэхэр дывгъэубзыху», - жиIащ Урысей Федерацэм и Правительствэм и УнафэщIым и къуэдзэм.

Нэхъ япэIуэкIэ цIыхухэр тепсэлъыхьын папщIэ утыку кърахьауэ щытащ 2025 гъэм нэсыху «Кавказ Ищхъэрэ федеральнэ округым зегъэужьыныр» къэрал программэм зэхъуэкIыныгъэхэр хэлъхьэным теухуауэ Урысей Федерацэм и Правительствэм и унафэм и проектыр. Абы къызэрыщыгъэлъэгъуамкIэ, Кавказ Ищхъэрэ федеральнэ округым хыхьэ субъектхэм я социально-экономикэ зыужьыныгъэм тещIыхьа программэ къуэдзэ 2016 гъэм щегъэжьауэ а программэм къыхагъэщхьэхукIыну я мурадщ (Ингуш Республикэр хэмыту. А республикэм и зыужьыныгъэр 2016 гъэм нэсыху яунэтIынущ нэгъуэщI федеральнэ программэ щхьэхуэм тету). Апхуэдэу зи гугъу тщIа программэм къыхагъэщхьэхукIынущ Кавказ Ищхъэрэ федеральнэ округым зегъэужьыным, Кавказ псы хущхъуэхэм хиубыдэу инновацэ медицинэ кластер зэтегъэувэным, инвестицэ проект щхьэхуэхэр щIыналъэхэм щыгъэзэщIэным яхуэгъэза программэ къуэдзэхэр.

УФ-м Кавказ Ищхъэрэм и IуэхухэмкIэ и министерствэм и пресс-IуэхущIапIэ

● Нобель и саугъэтыр къэзыхьахэр

Сыт Алексиевич цIэрыIуэ зыщIар?

Тхьэмахуэ кIуам Стокгольм къыщагъэнэIуащ литературэмкIэ Нобель и саугъэтыр зыхуагъэфэщар. Ар Беларусь Республикэм щыщ тхакIуэ Алексиевич Светланэщ. Саугъэтыр ятын зэрыщIадзэрэ зыхуагъэфэща цIыхуи 112-м ящыщу Светланэ епщыкIуплIанэ цIыхубзщ. Мы гъэм саугъэтыр швед крон мелуани 8 (доллар мин 953-рэ) мэхъу.

- СЫЗЫПЭМЫПЛЪА хъыбар гуапэт ар. Апхуэдэм деж япэу узэгупсысыр къыпхуащIа гулъытэм хуэфэщэну адэкIэ упсэун зэрыхуейрщ, - жиIащ Светланэ. Ахъшэр къызэригъэсэбэпынум теухуауэ журналистхэр цIыхубзым щеупщIым, абы къыхигъэщащ саугъэтым и фIыгъэкIэ къыкIэлъыкIуэну и тхылъхэм дуней зэралъагъунур. «Беларус тхакIуэу зыкъэслъытэныр нэхъ сфIэтэмэмщ, ауэ урыс щэнхабзэм сыщIапIыкIауэ жыпIэ хъунущ, сызэрытхэри урысыбзэщ», - дыщIигъуащ абы и псалъэм.

Алексиевич Светланэ къыщалъхуар Ивано-Франковск (Украинэ) къалэрщ, и адэр белорусщ, и анэр украинкэщ. Светланэ и адэр дзэм къыхэкIыжа нэужь, унагъуэр Беларусым Iэпхъуат. 1972 гъэм Светланэ Беларус къэрал университетым и журналистикэ факультетыр къиухащ, «Сельская газета», «Неман» газетхэм щылэжьащ.

ЦIэрыIуэ дыдэ ар зыщIа «У войны не женское лицо» тхылъыр 1985 гъэм дунейм къытехьащ, абы къыкIэлъыкIуащ «Чернобыльская молитва», «Цинковые мальчики» зыфIищахэр.

Алексиевич Светланэ хамэ къэралхэми и тхылъхэр къыщыдэкIащ. 2000 гъэхэм къыщыщIэдзауэ Италием, Франджым, Германием щыпсэуащ. 2013 гъэм Беларусым игъэзэжащ.

КЪАНЩАУЭ Мэлычыпхъу.

■ ХъыбарыщIэхэр ■ Махуэгъэпс
КЪЭБЭРДЕЙ
■ ТВ, радио нэтынхэр ■ Малъхъэдис

Гу зылъытапхъэ

КъБР-м и Iэтащхьэм и Администрацэм щолажьэ коррупцэм пэщIэтыным теухуауэ пIащIэгъуэкIэ цIыхухэр здэпсалъэ хъун телефонхэр: **8(8662) 40-89-70, 40-34-32**.

● КъБР-м и Правительствэм

Мылъкуу диIэмрэ дызыхуеймрэ

Жэпуэгъуэм и 15-м КъБР-м и Правительствэм и УнафэщI Мусуков Алий иригъэкIуэкIащ зи чэзу зэIущIэ. ЗэIущIэм щIэсащ федеральнэ инспектор Глущенкэ Владимир.

«2016 гъэмрэ къэблэгъэну 2017 - 2018 гъэхэмрэ КъБР-м и республикэ бюджетыр зыхуэдэнум теухуауэ» законым зэхъуэкIыныгъэхэр хэлъхьэным и IуэхукIэ КъБР-м и Правительствэм игъэбелджылар къигъэнэIуащ КъБР-м финансхэмкIэ и министр **Лыхь Заур**.

- Бюджетыр программэ щхьэхуэм и мардэхэм тету зэхэгъэуващ, ар пэлъэщынущ игъэзэщIэн хуей къалэнхэм, къытпэщылъ илъэсищым къриубыдэу КъБР-м и социально-экономикэ зыужьыныгъэм тещIыхьауэ щытынущ, Урысей Федерацэм и Президентым и накъыгъэ унафэхэр гъэзэщIа хъун папщIэ. Зи гугъу тщIы пIалъэм къриубыдэу республикэм и бюджетыр сом мелард 24-рэ мелуан 719-рэ мин 418-рэ хъунущ. Дгъэбелджылахэр гъэзэщIа хъун папщIэ сом мелард 26-рэ мелуан 62-рэ мин 657-рэ дыхуеинущ. Федеральнэ мылъкуу къэкIуэнущ сом мелард 11-рэ мелуан 1623-рэ. Социальнэ объектхэр ухуэным сом мелуан 716-рэ, сабий зеиншэхэм псэупIэ къахузэгъэпэщыным сом мелуан 41,4-рэ, мэкъумэш IуэхущIапIэм - сом мелуан 676,6-рэ субсидиеу яIэнущ, - жиIащ абы.

Министрым къызэрыхигъэщащи, бюджетыр нэхъыщхьэу телэжьэнущ цIыхухэм я щыIэкIэ-псэукIэр егъэфIэкIуэным, узыншагъэр хъумэным, егъэджэныгъэм, щэнхабзэм, физическэ щэнхабзэмрэ спортымрэ, хьэрычэт цIыкIумрэ ику итымрэ зегъэужьыным. Абыхэм ятекIуэдэнущ псори зэхэту къагъэсэбэпыну мылъкум и процент 75-р - сом мелард 19-рэ мин 549,1-рэ.

КъБР-м курортхэмрэ туризмэмкIэ и министр **Шагин Сергей** тепсэлъыхьащ Аушыджэр псыхущхъуэхэр тэмэму къэгъэсэбэпыным и Iэмалхэм. А проектым теухуауэ Прокуратурэм къигъэлъэгъуа дагъуэхэр къалъытащ. Псыхущхъуэр къыщыщIэж щIыпIэр хуагъэхьэзыр узыншагъэм щыкIэлъыплъ IуэхущIапIэ зэпэщ ухуэным.

«КъБР-м узыншагъэр хъумэнымкIэ къэрал бюджет, кIэзонэ, автономнэ IуэхущIапIэхэм я лэжьакIуэхэм я улахуэм» теухуа проектым игъуэтыну зэхъуэкIыныгъэхэм я гугъу ищIащ КъБР-м узыншагъэр хъумэнымкIэ министрым и къуэдзэ **КхъуэIуфэ Аслъэн**. Республикэм узыншагъэр хъумэнымкIэ IуэхущIапIэхэм щылажьэ дохутырхэм ират улахуэм зэ хэплъэжынущ.

ЗэIущIэм щыхэплъащ республикэм мылъку къегъэщIыным емыпхауэ, социальнэ унэтIыныгъэ яIэу щылажьэ зэгухьэныгъэхэм ахъшэ етыным теухуауэ Урысей Федерацэм Экономикэ зыужьыныгъэмкIэ и министерствэмрэ КъБР-м и Правительствэмрэ зэраухылIа зэгурыIуэныгъэм. Проектыр къэзыгъэнэIуа КъБР-м Граждан жылагъуэ IуэхущIапIэхэм ядэлэжьэнымрэ лъэпкъ IуэхухэмкIэ и управленэм и унафэщI **КIурашын Анзор** зэрыжиIамкIэ, абы хухахынущ сом мелуани 9-м щIигъу.

ГУГЪУЭТ Заремэ.

● Хъыбар гуапэ

Иджыри щы хохьэ

Дунейпсо Адыгэ Хасэм и X Конгрессым унафэ зэрыщащIам ипкъ иткIэ, ДАХ-м и КъэпщытакIуэ гупыр хэплъэри, «Мэздэгу адыгэхэм я лъэпкъ щэнхабзэ зэгухьэныгъэр», Къэрэшей-Шэрджэс Республикэм щыIэ «Адыгэ жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм я зэзыгъэуIу союзыр», Ставрополь щызэхэт «Адыгэхэр» щэнхабзэ центр» жылагъуэ зэгухьэныгъэр ДАХ-м хагъэхьащ.

Зэгухьэныгъэищми я дэфтэрхэр хабзэм йозэгъ, я уставхэм къыщыхьа къалэнхэмрэ мурадхэмрэ Урысей Федерацэм и законхэм я жыпхъэм итщ.

Абы къыхэкIкIэ, Мэздэгу, Черкесск, Ставрополь щыIэ адыгэ жылагъуэ зэгухьэныгъэхэр ДАХ-м и лэжьыгъэм хэт хъунущ. Абыхэм я тхьэмадэхэу Дербит (Мудар) Валерэ, Уэхъутэ Александр, Шыбзыхъуэ Юрэ сымэ Дунейпсо Адыгэ Хасэм и Хасащхьэм хохьэ. ГъэзэщIакIуэ гупым щылэжьэну я лIыкIуэхэм 2015 гъэм щэкIуэгъуэм и 15 пщIондэ я цIэ-унэцIэхэр къыхахыу ДАХ-м и IуэхущIапIэм къагъэхьын хуейщ.

КЪЭБАРТ Мирэ.

● Хъуэхъу

ТIымыжь Хьэмыщэ и махуэ лъапIэ

КъБР-м щэнхабзэмкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэ, филологие щIэныгъэхэм я доктор, КъБКъУ-м и профессор ТIымыжь Хьэмыщэ и ныбжьыр илъэс 60 ирикъуащ.

ТIЫМЫЖЬЫР Тэрч районым хыхьэ Курп Ипщэ къуажэм 1955 гъэм жэпуэгъуэм и 16-м къыщалъхуащ. 1979 гъэм Хьэмыщэ къиухащ Москва Ломоносовым и цIэр зезыхьэ и къэрал университетым и журналистикэ факультетыр. 2001, 2006 гъэхэм абы и кандидат, доктор лэжьыгъэхэр пхигъэкIащ.

ТIымыжь Хьэмыщэ «Адыгэ псалъэ» газетым и корреспонденту, жэуап зыхь секретарым и къуэдзэу, жэуап зыхь секретару, редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэу лэжьащ. Мы зэманым ар Гуманитар къэхутэныгъэмкIэ Къэбэрдей-Балъкъэр институтым адыгэ литературэмкIэ и къудамэм, Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым Кавказ Ищхъэрэм ис лъэпкъхэм я IуэрыIуатэмрэ литературэмкIэ и кафедрэм я унафэщIщ, УФ-м и ТхакIуэхэм, Журналистхэм я зэгухьэныгъэхэм хэтщ, ЩIДАА-м и академикщ.

Хьэмыщэ дохъуэхъу узыншагъэрэ ехъулIэныгъэрэ иIэну.

«Адыгэ псалъэ» газет.

Мы махуэхэм

Жэпуэгъуэм и 17, *щэбэт*

● **Къулейсызыгъэм ебэныным и дунейпсо махуэщ**
● **США-м щагъэлъапIэ IэфIыкIэхэм я махуэр**
● 1740 гъэм Беринг Витус и унафэм щIэту Камчаткэр къэзыхутэну ежьа етIуанэ гупым Петропавловск-Камчатский къалэм и лъабжьэр ягъэтIылъащ.
● 1902 гъэм Детройт (США) къалэм къыщыщIагъэкIащ япэ «Кадиллак» автомобилыр.
● 1905 гъэм Урысейм и япэ Къэрал Думэр зэхыхьащ.
● 1938 гъэм СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и УнафэкIэ ягъэуващ «Хахуагъэм папщIэ» медалыр.
● 1945 гъэм СССР-м къыхагъэхьащ Кёнигсберг къалэр, абы къедза щIыналъэхэри щIыгъуу.
● 1961 гъэм Къэрал Кремль Уардэунэр къызэIуахащ. 1992 гъэ пщIондэ абы зэреджэу щытар Съездхэм я Кремль Уардэунэ жиIэущ.
● Маршал, Совет Союзым тIэунейрэ и ЛIыхъужь **Гречкэ Андрей** къызэралъхурэ илъэси 110-рэ ирокъу.
● Техникэ щIэныгъэхэм я доктор, КъШКъУ-м и профессор, ЩIДАА-м и академик **Тохъутэмыщ Хъызыр** и ныбжьыр илъэс 72-рэ ирокъу.
● ТхакIуэ, усакIуэ, публицист, ЩIДАА-м и академик, КъБР-м щIыхь зиIэ и журналист **Котляров Виктор** и ныбжьыр илъэс 63-рэ ирокъу.
● 1942 гъэм зи хъуреягъыр нэмыцэхэм къаувыхьауэ дыхьэпIи дэкIыпIи зимыIэ Ленинград къыщызэIуахащ Комиссаржевская Верэ и цIэр зезыхьэ театрыр.
● 1967 гъэм «Венера-4» совет хьэрш аппаратыр ЩIым нэхъ пэгъунэгъу дыдэ Венерэ планетэм тетIысхьащ.
● КъБР-м и япэ президенту щыта, къэрал лэжьакIуэ, политик Iэзэ **КIуэкIуэ Валерий** къызэралъхурэ илъэс 74-рэ ирокъу.
● Медицинэ щIэныгъэхэм я доктор, РАЕН-м и академик, КъБР-м и цIыхубэ дохутыр **ХьэцIыкIу Борис** и ныбжьыр илъэс 73-рэ ирокъу.
● КъБР-м гъуазджэхэмкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэ **Емкъуж Лиуан** и ныбжьыр илъэс 57-рэ ирокъу.
● Америкэм щыщ актёр цIэрыIуэ **Жан-Клод Ван Дамм** и ныбжьыр илъэс 55-рэ ирокъу.
● УФ-м и Журналистхэм я зэгухьэныгъэм хэт, «Адыгэ псалъэ» газетым жэуап зыхь и секретарь **Гъурыжь Мадинэ** къыщалъхуа махуэщ.

Дунейм и щытыкIэнур

«pogoda.yandex.ru» сайтым зэритымкIэ, Налшык уфауэ щыщытынущ. Хуабэр махуэм градуси 8 – 10, жэщым градуси 3 - 5 щыхъунущ.

Жэпуэгъуэм и 18, *тхьэмахуэ*

● **Ерыскъы промышленностым и лэжьакIуэхэм я махуэщ**
● **УФ-м и Гъуэгу хозяйствэм и лэжьакIуэхэм я махуэщ**
● **Азербайджаным и щхьэхуитыныгъэм и махуэщ**
● **США-м щагъэлъапIэ Аляскэм и махуэр**. А хытIыгуныкъуэр 1867 гъэ пщIондэ Урысей империем ейуэ щытащ.

Дунейм и щытыкIэнур

«pogoda.yandex.ru» сайтым зэритымкIэ, Налшык уэфIу щыщытынущ. Хуабэр махуэм градуси 5 – 11, жэщым градуси 5 - 7 щыхъунущ.

Жэпуэгъуэм и 19, *блыщхьэ*

● **Лицейм щеджэхэм я урысейпсо махуэщ**
● 1097 гъэм Мономах Владимир Урысейр пщыгъуэкIэрэ гуэшыныр къыхилъхьащ.
● 1812 гъэм Бонапарт Наполеон и дзэр ихъумэн мурадкIэ Москва дэкIыжащ.
● 1943 гъэм стрептомицин антибиотикыр къагупсысащ.
● 1960 гъэм США-м и правительствэм унафэ къищтащ Кубэм сату дэмыщIыным, абы экономикэ блокадэ ещIылIэным теухуауэ.
● 1985 гъэм Мэлбахъуэ Тимборэ и къулыкъум текIащ.
● США-м и етIуанэ президент **Адамс Джон** къызэралъхурэ илъэс 280-рэ ирокъу.
● УФ-м и цIыхубэ артисткэ **Болотовэ Жаннэ** и ныбжьыр илъэс 74-рэ ирокъу.
● Мексикэм щыщ актрисэ, уэрэджыIакIуэ, ди телевизореплъхэми фIыуэ яцIыху **Кастрэ Вероникэ** и ныбжьыр илъэс 63-рэ ирокъу.
● Техникэ щIэныгъэхэм я доктор, КъБКъУ-м и профессор **ЛIыбекъуэ Алексей** и ныбжьыр илъэс 60 ирокъу.
● Мэкъумэш щIэныгъэхэм я доктор, КъБКъМУ-м и профессор **Шыгунэ Владимир** и ныбжьыр илъэс 57-рэ ирокъу.
● Америкэм щыщ боксёр цIэрыIуэ, дунейм мызэмытIэу и чемпион хъуа, Олимп джэгухэм жэз медаль къыщызыхьа **Холифилд Эвандер** и ныбжьыр илъэс 53-рэ ирокъу.

Дунейм и щытыкIэнур

«pogoda.yandex.ru» сайтым зэритымкIэ, Налшык пшэр техьэ-текIыу щыщытынущ. Хуабэр махуэм градус 12 -17, жэщым градуси 8 - 10 щыхъунущ.

Зыгъэхьэзырар **ЖЬЭКIЭМЫХЪУ Маринэщ.**

Лъэпкъ Iущыгъэ:

КIуэм и гъуэгу хощI.

● Зэпеуэхэр

Псори дяпэкIэщ

КъБР-м Печатымрэ цIыхубэ коммуникацэхэмкIэ и къэрал комитетым вэсэмахуэ щагъэлъэпIащ социальнэ рекламэм траухуа «Альтернатива» зэпеуэм щытекIуахэр. Фигу къэдгъэкIыжынщи, мы гъэм ар етIуанэу екIуэкIащ, «Къэбэрдей-Балъкъэрым и жылагъуэ гъащIэмрэ абы и шынагъуэншагъэмрэ егъэфIэкIуэн, хабзэм къемызэгъ ямылэжьын папщIэ IуэхугъуэхэР егъэкIуэкIын (2013 - 2020)» республикэ программэм хиубыдэу.

«АЛЬТЕРНАТИВА»-м гупсысэ нэхъыщхьэу щIалъхьар ныбжьыщIэхэр зыIуууэ гугъуехьхэм, я зэхуаку къыдэхъуэ къаугъэхэм, лъэпкъ зэмылIэужьыгъуэхэм щыщхэм я зэхущытыкIэхэм ехьэлIауэ езы щIалэгъуалэм я Iуэху еплъыкIэр утыку кърегъэхьэнырт, ахэр щымыIэн папщIэ къагъэлъэгъуэф хэкIыпIэхэр къэгъэнэIуэнырт.

КъБР-м Печатымрэ цIыхубэ коммуникацэхэмкIэ и къэрал комитетым и унафэщI Къэзанш Людмилэ зэпеуэм щытекIуахэм ехъуэхъуащ икIи фIыщIэ яхуищIащ гудзакъэ яIэу мыхьэнэ зиIэ Iуэхугъуэхэм я гупсысэ къызэрыхалъхьэм папщIэ. «Гъуэгу захуэ фызэрытетым и щыхьэтщ фи лэжьыгъэхэр. Си гуапэт мы Iуэхум щIалэгъуалэ нэхъыбэ къыхыхьэмэ, абы щыгъуэм ди жылагъуэ гъащIэр нэхъыфI зэрыхъунум шэч хэлътэкъым», - жиIащ Къэзаншым.

Зэхьэзэхуэр Iыхьищу гуэшауэ щытащ: «Наружная реклама», «Видеореклама», «Аудиореклама» жиIэу. Япэ Iыхьэм пашэ щыхъуащ «ЩремыIэ щIэпхъаджагъэ!» лэжьыгъэр зэхэзыгъэува Шыбзыхъуэхэ Аслъэнрэ Аминэрэ. Абыхэм я нэгъуэщI зы лэжьыгъэми ещанэ увыпIэр къиихьащ. ЕтIуанэ хъуащ Бэрбэч Хьэмзэт («ТекIуэныгъэм хущIэкъун»).

«Видеореклама» Iыхьэм щытекIуащ Къущхьэ Заремэ. Беслъэн къалэм триухуащ абы и лэжьыгъэр. Экстремизм къэмыгъэхъуныр къыхэщу фильм тезыха Геккиевэ Маринэрэ (етIуанэ увыпIэ) Амщыкъуэ Залинэри (ещанэ) пашэ хъуахэм ящыщщ.

«Аудиореклама» Iыхьэм ЗОЖ, ГТО лэжьыгъэмкIэ Мэкъуауэ Ислъамрэ Хаджиев Ибрэхьимрэ япэ увыпIэр зыIэрагъэхьащ, етIуанэр Шыбзыхъуэхэ Аслъэнрэ Аминэрэ («Зэгурыlуэныр сыт зищIысыр?») хуагъэфэщащ, «Псори дяпэкIэщ» лэжьыгъэм, Теувэжыкъуэ Мариannэ игъэхьэзырам, ещанэ увыпIэр иратащ.

БАГЪЭТЫР Луизэ.
Сурэтыр **Къарей Элинэ** *трихащ.*

Я щхьэ IуэхукIэ къекIуэлIахэм яхуозэ

Урысей Федерацэм и Президентым къалэн къыщищIри, Тезырхэр егъэпшынынымкIэ федеральнэ къулыкъум и управленэу КъБР-м щыIэм и унафэщI, къэрал кIуэцI къулыкъум и полковник Мэржэхъу Мухьэмэд УФ-м и Президентым и хэщIапIэу республикэм щыIэм я щхьэ IуэхукIэ къекIуэлIахэм щаIущIащ.

АМАХУЭМ къэкIуахэр нэхъыбэу зыщIэупщIар тутнакъхэм тезырхэр КъБР-м щыIэ УФСИН-м и нэIэм щIэт IуэхущIапIэхэм щапшынынымкIэ, тезырхэр и пIалъэр къэмысу щхьэщахынымкIэ щыIэ Iэмалхэрт.

Мэржэхъу Мухьэмэд зыкъыхуэзыгъэзахэм ягуригъэIуащ ягъэтIысахэр УФ-м и нэгъуэщI щIыналъэхэм щыIэ апхуэдэ дыдэ лъэхъуэщхэм тезырхэр щапшынын папщIэ зэрагъакIуэр Урысей Федерацэм и Уголовнэ-гъэзэщIакIуэ кодексым и 73-нэ статьям зэрыщыубзыхуар, УФ-м и УК-м и 79-нэ статьям и пIалъэр къэмысу къаутIыпщыжынкIэ хъуну тутнакъхэр зэригъэбелджылыр.

Къыхэдгъэщынщи, унафэщIыр цIыхухэм яIуощIэ, абыхэм къатхым, зэрызыкъыхуагъазэм Урысей ФСИН-м и IуэхущIапIэу КъБР-м щыIэр хэплъэну, унафэ тращIыхьыну хуитмэ.

КъБР-м щыIэ УФСИН-м и пресс-IуэхущIапIэ.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Жылагъуэ палатэм хэтхэр 2015 гъэм жэпуэгъуэм и 19 - 30-хэм цIыхухэм зэраIущIэнур

Махуэр	Сыхьэт бжыгъэр	ЦIыхухэм яIущIэнур	Телефонхэр
Жэпуэгъуэм и 19-м	10.00 - 13.00-хэм	Бобылёв Валентин Николай и къуэр	77-27-46
	14.00 - 17.00-хэм	Канунников Анатолий Данил и къуэр	77-27-46
Жэпуэгъуэм и 20-м	10.00 - 13.00-хэм	КIыщыкъуэ Иринэ Музэфар и пхъур	77-28-44
	14.00 - 17.00-хэм	Атмурзаев Магомед Мэжид и къуэр	77-27-46
Жэпуэгъуэм и 21-м	10.00 - 13.00-хэм	ЖьакIэмыхъу КIунэ Хьэжбарэ и пхъур	77-27-46
	14.00 - 17.00-хэм	Зумакулов Асхат Мустэфа и къуэр	77-28-44
Жэпуэгъуэм и 22-м	10.00 - 13.00-хэм	Льгов Виктор Валентин и къуэр	77-27-46
	14.00 - 17.00-хэм	ХъуэкIуэн Мурат Хьэзрэталий и къуэр	77-28-44
Жэпуэгъуэм и 23-м	10.00 - 13.00-хэм	Мэзло Руслан БетIал и къуэр	77-47-32
	14.00 - 17.00-хэм	Абшаев Магомет ТIэхьир и къуэр	77-28-44
Жэпуэгъуэм и 26-м	10.00 - 13.00-хэм	Болэт Арсен Хьэбыж и къуэр	77-27-46
	14.00 - 17.00-хэм	Дзасэжь Хьэзрэталий Уэлий и къуэр	77-27-46
Жэпуэгъуэм и 27-м	10.00 - 13.00-хэм	Къаскъул Владимир ФуIэд и къуэр	77-27-46
	14.00 - 17.00-хэм	КхъуэIуфэ Хьэчим Хьэбас и къуэр	77-27-46
Жэпуэгъуэм и 28-м	10.00 - 13.00-хэм	Котляровэ Марие Абрам и пхъур	77-27-46
	14.00 - 17.00-хэм	Кульбаев СулътIан Мухьэжыр и къуэр	77-27-46
Жэпуэгъуэм и 29-м	10.00 - 13.00-хэм	Маслов Николай Александр и къуэр	77-28-44
	14.00 - 17.00-хэм	Этчеев Музэфар Шарабудин и къуэр	77-27-46
Жэпуэгъуэм и 30-м	10.00 - 13.00-хэм	Вэрокъуэ Владимир Хъалид и къуэр	77-27-46
	14.00 - 17.00-хэм	Сэхъурокъуэ Хьэутий Хьэзрит и къуэр	77-28-44

КъБР-м и Жылагъуэ палатэм и унафэщI **Берд Хь. А.** IуэхукIэ къекIуалIэхэм яхуозэ бэрэжьей къэс сыхьэти 10.00 - 13.00-хэм (нэхъ пасэу зрагъэтхын папщIэ 77-69-93 телефонымкIэ псэлъэн хуейщ).
КъБР-м и Жылагъуэ палатэм и унафэщIым и къуэдзэхэр цIыхухэм яхуозэ:
Федченкэ Л. М. - гъубж къэс сыхьэт 14.00 - 16.00-хэм (телефоныр: 72-07-80);
Аттаев Ж. Ж. - махуэку къэс сыхьэт 14.00 - 16.00-хэм (телефоныр: 42-05-20).

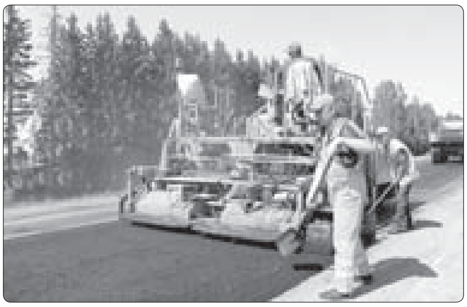

● Жэпуэгъуэм и 18-р Гъуэгу хозяйствэм и лэжьакIуэхэм я махуэщ

Мыхьэнэшхуэ зиIэ IэнатIэ

Экономикэр щытыкIэ гугъум щит мы зэманым Къэбэрдей-Балъкъэрым гъуэгу хозяйствэмкIэ и IуэхущIапIэм къалэнышхуэ къыпэщытщ. Абыхэм ящыщщ бюджет мылъкур зэгъэзэхуауэ къэгъэсэбэпынымрэ мыхьэнэшхуэ зиIэ объектхэм пыщIа лэжьыгъэхэр и чэзум гъэзэщIэнымрэ.

КЪАПЩТЭМЭ, апхуэдэщ Гуэл щхъуантIэхэр - Ипщэ Гуэл щхъуантIэхэр автомобиль гъуэгур «Зэрэгъыж» автотурист кластерым пызыщIэ транспорт зекIуапIэр ухуэныр икIи егъэфIэкIуэныр. А лэжьыгъэхэр ирагъэкIуэкI «Зэрэгъыж» автотурист кластер къызэгъэпэщын» инвестицэ проектымрэ 2015 гъэм зэфIагъэкIыну гъуэгу лэжьыгъэхэм я программэм и IуэхукIэ щIышылэ кIуам и 28-м КъБР-м и Правительствэм къищта Унафэ №10-ПП-мрэ зэрыщыубзыхуам тету. «Строй-Гранд» ООО подряд организацэм нобэ ирихьэлIэу щIы щхьэфэр зэтес ищIащ, мы зэман гъунэгъум и лъабжьэр гъэбыдэн щIидзэнущ. Километри 3,024-рэ фIэкIа мыхъуми, технологие и лъэныкъуэкIэ езы ухуэныгъэр гугъущ. Джабэ нэкIухэм кIэщIагъэува блынхэм, къpамыгъэхыу, щIыр зэтраIыгъэнущ. Автомобиль гъуэгур еплIанэ кварталым ятынущ.

Вольнэ Аул - Хьэсэней - Джэрпэджэж автомобиль гъуэгури къызэрыгуэкIкъым. И лъабжьэр тIасхъэщ, ятIагъуэщ, йотIысэхри, и щхьэфэр зэхекъутэ. Къэрал экспертизэм пхыкIа проект-сметэ тхылъым тету гъуэгум йолэжь, иджырей технологиехэмрэ материалхэмрэ къагъэсэбэп. И лъабжьэм абы хуэщIа гъущI хъархэр (сектэхэр) храгъэубыдащ. Псы щIэжыпIэхэр ягъэтэмэмауэ, гъуэгубгъу щIытIхэр кърагъэжыкI, мыгувэу асфальт-бетон зэхэлъыр телъхьэн щIадзэнущ. «Диск Строй» ООО подряд организацэм къалэн щащIащ километрищ хъу автомобиль гъуэгур еплIанэ кварталым ятыну.

Бабугент - Безенги автомобиль гъуэгум километр 12,3-рэ и кIыхьагъщ. Мы гъэм абы мывэ-пшахъуэ зэхэлъхэр тралъхьэнущ. Иджыпсту щIы щхьэфэр ягъэхьэзыр, лъэмыжиплI зэпкърах. Псы щIэжыпIэ 16 къызыхуэтыншэу зэрагъэпэщыжынущ, нэпкъхэр ягъэбыдэнущ. «Дорремстрой-1» подряд организацэми а лэжьыгъэр илъэсым и кIэм итынущ.

Прохладнэ - Советскэ автомобиль гъуэгур къызыхуэтыншэу зэрагъэпэщыж. Мы гъэм зэфIагъэкIыну гъуэгу лэжьыгъэхэм я программэм и IуэхукIэ щIышылэ кIуам и 28-м КъБР-м и Правительствэм къищта Унафэ №10-ПП-мрэ зэращIылIа къэрал зэгурыIуэныгъэмрэ тету, лэжьыгъэхэр ирагъэкIуэкI. «Строй-Гранд» ООО подряд организацэм километр 12,67-м гъуэгу лъабжьэр щызэхуигъакIуэри, асфальт-бетон зэхэлъкIэ игъэбыдэжащ. Иджыпсту ар етIуанэу тралъхьэ. Къахуэнэжар километр 1,5-рэщ.

Дей - Курп Ищхъэрэ - Осетие Ищхъэрэ гъунапкъэ автомобиль гъуэгур зэгъэпэщыжыныр япэ ирагъэщ къалэнхэм ящыщщ. «Инстрой» ООО подряд организацэр километри 10-м йолэжь. Мы зэманым гъуэгу щхьэфэр асфальт-бетон зэхэлъкIэ ягъэбыдэ. А лэжьыгъэр километрихым щызэфIагъэкIащ. Мыгувэу етIуанэ телъхьэгъуэм щIадзэнущ.

Мыгъэрей псыдзэм и зэран зэкIа лъэмыжищ Дзэлыкъуэ щIыналъэм щызэрагъэпэщыж. Километр 71,678-рэ хъу «Нартсанэ - Нарзаныпсхэм я Ауз - Джылы-Су - Iуащхьэмахуэ гъуэгур ухуэныр, егъэфIэкIуэныр и кIэм нагъэблагъэ. Къахуэнэжар дамыгъэхэр тещIэнымрэ и Iуфэр гъэкъэбзэнымрэщ.

Гъуэгу лэжьыгъэхэм я программэр зэрагъэзащIэм къыдэкIуэу, а IэнатIэм и къудамэхэр бжьыхьэ-щIымахуэ лъэхъэнэм зэрыхуэхьэзырыр къапщытэ, щIыналъэ мыхьэнэ зиIэ автомобиль гъуэгуу километр минищым нэблагъэр зехьэныр икIи зэгъэпэщыжыныр зэкIэлъыхьауэ къызэрагъэпэщ, а Iуэхухэр зэрызэфIахым кIэлъоплъ.

Гъуэгур экономикэм и Iыхьэ нэхъыщхьэ дыдэхэм ящыщщ. Аращ а IэнатIэм зегъэужьыным ди республикэм мыхьэнэшхуэ щIыщыхуащIыр. ЕхъулIэныгъэ нэрылъагъухэр яIэу ди гъуэгуухуэхэр я махуэм ирохьэлIэри, дяпэкIи лэжьыгъэ щхьэпэхэр я Iэдакъэм щIэкIыну, я зэфIэкIым хагъэхъуэну ди гуапэщ.

ХЬЭЖЫКЪАРЭ Алик.

«Эверест»-р Налшык щагъэлъагъуэ

Налшык къалэ дэт «Восток» кинотеатрым иджыблагъэ «Эверест 3D» кинофильм гъэщIэгъуэн щагъэлъэгъуащ. КъБР-м и ЩIалэгъуалэ палатэм и жэрдэмкIэ къызэрагъэпэща Iуэхум жылагъуэ лэжьакIуэхэр, студентхэр, нэхъыжьыфIхэр, дуней псом щынэхъ лъагэ бгыхэр къэзыгъэIурыщIахэу Ольмезов Абдул-Хьэлимрэ Мэз Каринэрэ кърихьэлIат. Фильмым щIимыдзэ щIыкIэ ахэр журналистхэм къепсэлъати, абы къэхъуа Iуэхугъуэхэр и лъабжьэу зэрыщытыр жаIащ.

- КИНОР зытращIыкIа альпинист цIэрыIуэ Букреев Анатолий си ныбжьэгъуу, Iуащхьэмахуэ зэгъусэу дыдэкIуеяуэ щытащ, - жеIэ Ольмезовым. - Эверест дыщыдэкIуейм гупым и тхьэмадэу къытхэтати, цIыху зыбжанэ псэзэпылъхьэпIэм кърищын хузэфIэкIащ.

Ольмезовыр фильмым щытепсэлъыхьым, игу иримыхьахэри ибзыщIакъым, ауэ, зэрыщыту къапщтэмэ, игу зэрыдыхьар, абы альпинист гъащIэм и лъэныкъуэ куэд къызэщIиубыдауэ къызэрилъытэр жиIащ.

Фильмыр 1996 гъэм Гималайхэм къыщыхъуаращ зытеухуар, гупищ хъууэ Эверест дэкIыну ежьахэм я нэгу щIэкIаращ.

Букреев Анатолий и ролыр фильмым щегъэзащIэ исланд актёр цIэрыIуэ Сигурдссон Эггерт Ингвар.

Исланд режиссёр Кормакур Балтазар фильмымкIэ къыджиIэу къысщыхъуащ щIыуэпсым и къэхъукъащIэм цIыхур зэрыпэмылъэщыр, абы упэув зэрымыхъунур. Фильм нэужьым цIыхухэр зэбгрымыкIыжу, ялъэгъуам тепсэлъыхьу зэрыщытар я нэгу щIэкIар ягу зэрырихьам и щыхьэтщ.

ЩОМАХУЭ Залинэ.
Сурэтыр **Мамий Руслан** *трихащ.*

● Грепплинг

ПщыхьэщIэр Тыркум щытокIуэ

Мы махуэхэм Тыркум и Анталье къалэм щекIуэкIащ грепплингымкIэ (бэнэкIэ лIэужьыгъуэ) дунейпсо чемпионат. Абы текIуэныгъэ къыщихьащ Урысей Федерацэм и командэ къыхэхам хэт, Къэбэрдей-Балъкъэрым и «Аллигатор» спорт клубым и бэнакIуэ ПщыхьэщIэ Альберт.

ЗИ ХЬЭЛЪАГЪЫР килограмм 71-м нэблагъэхэм я гупым и финал зэIущIэм ди лъэпкъэгъум 5:0-у щыхигъэщIащ Къыргъызстаным и бэнакIуэр икIи зэхьэзэхуэм и дыщэ медалыр къихьащ.

Дунейпсо чемпионатым и командэ зэпеуэм Урысей Федерацэм и гуп къыхэхар пашэ щыхъуащ. Дыщэ медаль 13-м щыщу 11-р ди щIалэхэм къахьащ, зы «дыжьынрэ» зы «жэзрэ» дэщIыгъуу.

«Аллигатор» спорт клубым и тренер нэхъыщхьэщ Джырандокъуэ Амир.

● БэнэкIэ хуит

Шэшэным и Iэтащхьэм и Кубокыр къехь

Иджыблагъэ Грознэ къалэм щекIуэкIащ бэнэкIэ хуитымкIэ Кадыров Рамзан и Кубокыр къэхьыным теухуа VII зэхьэзэхуэр. Абы щытекIуащ Къэбэрдей-Балъкъэрым щыщ Къущхьэ Мурадин.

ФИНАЛ някъуэ зэIущIэм ди лъэпкъэгъум щыхигъэщIащ нэгъабэ а зэхьэзэхуэм къыщытекIуауэ щыта украин бэнакIуэ Хоцяновский Александр. Дыщэ медалым папщIэ екIуэкIа зэпэщIэтыныгъэм Къущхьэм зы Iэмали иритакъым Мэхъэчкъалэ щыщ Бахмудкадиев Ислъам. Дагъыстэн бэнакIуэр 7:0-у хигъащIэри, Мурадин Кадыровым и Кубокыр зыIэригъэхьащ.

Абы и пэ махуэм зэхьэзэхуэм и дыжьын медалыр къихьащ Къэбэрдей-Балъкъэрым бэнэкIэмкIэ и школым и гъэсэн Мусукаев Исмэхьил.

● Самбэ

Командэ къыхэхам ираджэ

Кстовэ къалэм иджыблагъэ щызэхэтащ самбэмкIэ Урысейм и Кубокыр къэхьыным ехьэлIа зэхьэзэхуэр. Щыбэна хьэлъагъхэм елъытауэ япэ увыпIэхэр къахьащ Бабыгуей Олегрэ (кг 74-м нэблагъэ) Абазэ Ислъамрэ (кг 100-м нэблагъэ).

ДИ ЛЪЭПКЪЭГЪУИТIРИ самбэмкIэ къэралым и командэ къыхэхам ираджащ икIи 2016 гъэм и гъатхэм Мэзкуу Дунейпсо кубокым щыщIэбэнынущ. ЩIалэхэр ягъасэ Уэщхъун Башир, Ким Руслан, Хьэпай Арэмбий сымэ.

А махуэхэм дыжьын медалыр къихьащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и гъэсэн Мэш Рустами (кг 74-м нэблагъэ). Ар хэтащ Карелием хыхьэ Лахденпохье къалэм щекIуэкIа, УФ-м и ФСБ-м и генерал-лейтенант Чуйкин Валентин самбэмкIэ и фэеплъ Урысейпсо зэпеуэм.

Зыгъэхьэзырар **ЖЫЛАСЭ Замирщ.**

● Футбол

ХэкIуэдахэр ящыгъупщэркъым

Иджыблагъэ Хьэмидей къуажэм щекIуэкIащ зи къалэныр зыгъэзащIэу хэкIуэда Ансокъуэ Аскэрбий, ГъукIэпщ Заурбэч, Елъкъэн Къазбэч сымэ футболымкIэ я фэеплъ турнир. Абы хэтащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и щIыналъэхэмрэ къалэхэмрэ я командэ 12.

ЩIАЛЭХЭМ я ныбжьэгъухэмрэ къадэлажьэу щытахэмрэ къэрахьэжьа зэхьэзэхуэр мы гъэм илъэс епщыкIутIанэ хъуауэ йокIуэкI. Ар къызэгъэпэщынымкIэ сэбэпышхуэ мэхъу Къэбэрдей-Балъкъэрым щыIэ МВД и ОМОН-м и унафэщIхэмрэ Хьэмидей къуажэм и администрацэмрэ.

- Ди ныбжьэгъу хэкIуэдахэм я фэеплъыр дымыгъэкIуэдыныр, абыхэм я унагъуэхэм сыт и лъэныкъуэкIи щIэгъэкъуэн яхуэхъуныр дэ тщыщ дэтхэнэ зыми и къалэн нэхъыщхьэщ, - жиIащ КъБР-м щыIэ МВД-м и ОМОН-м и командирым и къалэнхэр зыгъэзащIэ Къуэшырокъуэ Владислав.

«Уи унагъуэм мамырыгъэ ирырелъ» цIыхубэ зэгухьэныгъэм и унафэщI, КъБР-м щыIэ МВД-м и Жылагъуэ советым хэт Шыбзыхъуэ Сэфудин къыхигъэщащ къыдэкIуэтей щIэблэм я гъэсэныгъэм мыпхуэдэ Iуэхугъуэхэм увыпIэшхуэ зэрыщаубыдыр. КъиищынэмыщIауэ, зэхьэзэхуэр къызэзыгъэпэщахэмрэ абы хэтхэмрэ псалъэ гуапэкIэ зыхуагъэзащ МВД-м и унафэщIхэм, ветеранхэм.

Зэхьэзэхуэм и япэ Iыхьэм хэтхэр гупиплIу гуэшауэ щытащ. Абы щытекIуахэр финал някъуэм нэсащ. Япэ увыпIэм папщIэ зэхэта зэIущIэм щызэпэщIэтащ Тэрч щIыналъэм хыхьэ Урожайнэ къуажэм и «Урожай»-мрэ КъБР-м щыIэ МВД-м и ВОГОиП-мрэ я командэхэр. Зэман хухахар зэрытемыгъэкIуауэ, 0:0-у, иухати, нэхъ лъэщыр пенальтикIэ зэхагъэкIащ. Абы тэрчдэсхэм я кIэн къыщикIащ икIи зэIэпах кубокыр къахьащ.

Ещанэ хъуащ КъБР-м и МВД-м и СОБР-м и командэр.

ТекIуахэмрэ къыхэжаныкIахэмрэ кубокхэмрэ дипломхэмрэ иратащ. ДжэгупIэ губгъуэм нэхъыфIу зыкъыщызыгъэлъэгъуахэм саугъэт лъапIэхэмрэ фэеплъ турнирым и дамыгъэр зытет сувенирхэмрэ хуагъэфэщащ.

Фэеплъ турнирым и къызэгъэпэщакIуэ комитетым и унафэщI Щамырзей Руслан жиIащ адэкIи зэхьэзэхуэр нэхъ дахэ, екIу зэращIынум зэрыхущIэкъунур.

Ансокъуэхэ, ГъукIэпщхэ, Елъкъэнхэ я лъэпкъхэм я лIыкIуэхэм зэхьэзэхуэр къызэзыгъэпэщахэмрэ абы хэтахэмрэ фIыщIэ хуащIащ, я лэжьыгъэр узыншэу ирахьэкIыну ехъуэхъуащ.

КЪЭХЪУН Бэч.

Абы и гъусэу уежьамэ, уи пщIэри нэхъ ин хъурт

Щыпсэуа зэманым зыдезыгъэкIуу къэгъуэгурыкIуахэм ящыщт 1910 гъэм жэпуэгъуэм и 10-м Къаншыуей (Курп Ищхъэрэ) къыщалъхуа Щомахуэ Амырхъан. Ар къызыхэкIар езым и дунеи тетыкIарами, Iэдэбу, хьэл-щэн зэпIэзэрыт иIэу зэрыщытарами, и тэмакъкIыхьагъкIэ къихьами, зэманыр къыззэрыгурыIуэн акъылрэ щIэныгъэрэ зэрыбгъэдэлъарами - сытым кърикIуами, Амырхъан и Iуэхур щыIея къэхъуауэ къыщIэкIынкъым. Ар Iей-тIэ? Апхуэдэ цIыхум уехъуэпсэн хуейуэ аращ.

УЩIЕХЪУЭПСЭНИ бгъэдэлът абы: щIэныгъэ иIэт, гъащIэм зыдригъэкIуфырт, къыхуагъэфащэ лэжьыгъэ Iэнатlэхэр зэмыщхьми, ар псоми дэгъуэу хэзагъэрт. Къуажэ школри, егъэджакIуэхэр щагъэхьэзыр техникумри, институтри зэщIигъэхьа нэужь, Щомахуэр езыр егъэджакIуэ, итIанэ еджапIэм и унафэщI хъуащ. Дэнэ кIэ игъаэзми, и пщэ къыдалъхьэ къалэныр тэмэму зыгъэзащIэ адыгэ щIалэм и лэжьыгъэм хуэфащэ гулъытэ имыгъуэтуи къэнакъым: зи ныбжьыр илъэс 28-рэ фIэкIа мыхъуа Щомахуэ Амырхъан адыгэбзэкIэ къыдэкIыу щыта «Социалистическэ Къэбэрдей-Балъкъэр» газетым и редактору 1938 гъэм ягъэуващ. ИтIанэ Щомахуэр ягъэкIуащ партым и Бахъсэн райкомым и япэ секретару. Нэхъ иужькIэ абы къулыкъу Iэнатlэ зыбжанэ зэблихъуащ: политикэмрэ щIэныгъэмрэ гъащIэм щызыгъэкIыныр зи къалэну щыта «ЩIэныгъэ» обществэм, ди тхылъ тедзапIэм я унафэщIу, республикэм щIэныгъэ Iуэхухэмкiэ и министру, «Къэбэрдей пэж» газетым и редакторым и къуэдзэу лэжьащ.

А псоми нэмыщI, Къэбэрдей-Балъкъэрым и ТхакIуэхэм я союзым 1958 гъэм къыдигъэкIыу щIидза «Iуащхьэмахуэ» журналым и япэ тхьэмадэу щытар Амырхъанщ. Шэч хэлъкъым, «Iуащхьэмахуэр» адыгэ лъэпкъым, ди щэнхабзэм махуэ тхуэхъун папщIэ, Щомахуэм Iуэхуфl куэд зэрилэжьам - абы и зэманым журналым къэшэлIа хъуат жыджэру ди литературэм хуэлажьэ тхакIуэ нэхъыжьхэри а лъэхъэнэхэм къыззэщIэрыуауэ щыта щIалэгъуалэри.

Журналым и гъэгуанэр дахэ, узыншэ хъун папщIэ, абы лэжьэгъу ищIа тхакIуэ, журналист, критикхэм я фэгъу щIалэ Iэзэхэм хуэдэхэр гъуэтыгъуейт: ШэвлоКъуэ Пётр, Мысачэ Пётр, Шырыт Хьэтызэ, КIурашын БетIал. Журналым и унафэщIу щытыныр ауэ сытми пщэрылъ къыщащIатэкъым абы - Амырхъан тхэным зэрыпищIыпэрэ куэд щIат. Критик Сокъур Мусэрбий зэрыжиIэу щытам тепщIыхьмэ, и ныбжьыр илъэс 18-м иту Щомахуэм и япэ усэ газетым къытехуащ. ИтIанэ, илъэситI-щы нэхъ дэмыкIыу, Амырхъан и усэхэр къытрадзащ «Япэ лъэбакъуэ» альманахым.

Амырхъан гъащIэм, зэманым тэмэму зыдригъэкIуфу зэрыщытам и нэщэнэщ абы пасэу адыгэ литературэр нэхъ зэхуэзынэкъуэ Iуэхугъуэхэм гу зэрылъитар: сабийхэм яхуэтхэным хуэфащэ гульытэ зэримыгъуэтыр. ЖыпIэ хъунущ а нэхъуасныгъэр гъэзэкIуэжыным япэ дыдэу зезыпщытар Щомахуэ Амырхъану. Дыгъуасэ еджакIуэу, егъэджакIуэу щыта, иужькIэ гъащIэм и курыкупсэм хэту, цIыхухэр нэхъ зыхуэныкъуэ-зыщIэупщIэхэр зылъагъуу къекIуэкI адыгэлI набдзэгубдзаплъэм и къалэмыпэм куэду къыщIэкIыу хуежьащ сабийхэр зэрагъэлущ, Iейр зищIыс зыхуэдэмрэ фIыр зыхуэдэмрэ цIыкIухэм заребгъэлъагъун усэхэр. Шэч хэмылъу, Щомахуэр езыри сабийхэм я гум дыхьэрт.

Амырхъан и гъусэу литературэм теухуа зэIущIэхэм ухэтыну школхэм е балигъхэм я лэжьапIэхэм уКIуамэ, сытым дежи а зэхуэсхэм бжьыпэр щызыубыдар арат - абы и сабий усэхэрат инри цIыкIури нэхъ дэзыхьэхыр. ДауэТ-тlэ абы уэзэрэмыхъуэпсэнур?! Япэрауэ, езыр гушыIэ дахэ зыхэлъ нэхъыжьыфIу, уигъэгушхуэу къыпэхтэмэ, къимыдэжьу, уи тхакIуэгъуэр зэрагъэфIым, зэраIэтым уэри ущIэфIыкIмэ... ПцIы щхьэ упсын хуей, Амырхъан и гъусэу уежьамэ, уи пщIэри нэхъ ин хъуауэ, уи щхьэри нэхъ Iэтауэ къэбгъэзэжырт. Сабийхэм я закъуэкъым Щомахуэ Амырхъан зыхуэтхэу щытар - абы и къалэмыпэм къыщIэкIащ публицист тхыгъэхэр, рассказхэр, повестхэр, пьесэхэр, романхэр. Абы зэридзэкIащ нэгъуэщI усакIуэхэм я тхыгъэ куэди. Дауи, а псори къалъытэщ Щомахуэ Амырхъан 1949 гъэм СССР-м и ТхакIуэхэм я союзым щыхагъэхьэм а илъэс дыдэм ди республикэм гъуэдзэжмкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэ цIэ лъапIэр абы къыщыфIащми. А псори гурэ псэкIэ къилэжьащ зи къалэмыпэм тхылъ тlощIырыщIым нэс къыщIэкIа, абыхэм ящыщ куэд, МэзкуурэНалшыкрэ я мызакъуэу, нэгъуэщI къалэхэми къыщыдэзыгъэкIа Щомахуэ Амырхъан.

Шэч къытетхэркъым ди лъэпкъ литературэм хэлъхьэныгъэшхуэ хуэзыщIа, лlэщIыгъуэ ныкъуэм щIигъуауэ къыдэкI «Iуащхьэмахуэ» журналым и япэ редакторуи щыта, ар гъэгу тэмэм тезыгъэувэ Щомахуэ Амырхъан и щIэиныр зэрымыкIуэдынум. Езыр 1988 гъэм дунейм ехыжами, апхуэдэ цIыхухэм я цIэр щэнхабзэми щIэныгъэ Iуэхухэми къыхэна, ахэр ящыгъупщэжкъым хабзэкъым.

ЕЛГЪЭР Кашиф,
КъБР-м и цIыхубэ тхакIуэ.

ЩОМАХУЭ Амырхъан

Мамэ и нэху

Мами папи я къуэ кIасэу
Дэсщ ди къуажэ гъэфIэн щIалэ, -
Дыгъэ нури трамыгъапсэу
Мамэ и нэхуу ди Хьэбалэ...

Шхын имыIэу ар къэушым, -
И Iэр мамэ трешащIэ.
Жэмыр жыуэ къыхуамышым,
ЕщIыр щхьэнтэр зэу нэпс защIэ.

КIэху къыщищIым пIащIэу анэр
ЩIалэм и пIэм бгъэдохутэ, -
ЭрлIэм иту ухуа Iэнэр
Нэху и пащхьэм къыщохутэ:

- Умыгъ, тIасэ, си нэху закъуэ,
Сыт уэ пшхымэ нэхъ уфIэфI?
КъыпхуэсхьахэмтIэкIу едзакъэ,
Уэзгъэшхынкъэ сэ шэ IэфI!

Игу ирихькъым хуахьа шхыныр,
ХъущIэу фалъэр къыхыфIехуэ,
Щэр унэкум щрекIутыр,
ЕщIыр унэр зэхэзехуэ.

- Сэ дыгъуасэ шэ сефакъэ,
Сыт аргуэру къыщIэпхьар?
Безым щIэлъу фо бжесIакъэ?!
Арщ сэ си гум нэхъ къихьар!

Анэр пIащIэу шхапIэм мажэ,
Фо хьэкIуэшхуэ «Нэху» къыхуехь.
Мэхъур щIалэр нэжэгужэ,
Фо къахьари игу ирохь.

Мамэ щIалэр, мес, ехуапэр,
Ирегъэур и Iэгъуапэр...
Сэбэп хъуркъым щай и уасэ,
Школым мыкIуэу хегъэкIасэ.

- Тэдж, си дыгъэу сэ си нэху,
Ди шкIэ цIыкIур пщIантIэм дэху,
Дыгъэр лъагэу, мес, къыщIокI,
Умыщхьэхыу пIэм къыхэкI.

- Сэ дыгъуасэ жэм дэсхуати,
Мисыр, банэ къысхэуащ.
ЩIэзмыгъафу шкIэр Iусхуати,
Ар си джабэм къепщIыхащ.

Сысымаджэщ сэ, уолъагъур,
Школым дауэ сэ сыкIуэн?
Лъакъуэ узым вакъэ гъурыр,
Еплъыт, дауэ щыстIэгъэн?

- Сыт уэ жыпIэр, сыбгъэунэхъути,
А сымыгъуэ, си нэху закъуэ?
СымыщIэххэу шкIэм уиукIти,
Ем пиухи абы и бжьэр!

Арщи, щIалэр «щIакъуэ» мэхъур,
«Лажьэ» жаIэм - и нэпс къокIуэ.
Ар сымаджэу анэм щохъур,
Дохутыр лъыхъуэ занщIэу макIуэ...

Куэд дэмыкIыу «Нэху» и анэр
Дохутыр щIыгъуу къэсыжащ.
Ар щилъагъум щIалэм и нэр
Жьындуужу джэрэзащ.

Ноплъыр, къоплъыр дохутыр Iэзэр,
Лажьэ иIэу имыгъуэт.
Ар йоупщIыр: «Сыт къоузыр?»
Жэуап лъэпкъи къримыт.

Анэр йоплъыр, ещI гукъанэ,
И къуэм папщIэ хьэзаб телъщ:
«СынолъэIур, - жеIэ анэм, -
Къыхэч, лъакъуэм банэ хэлъщ».

Банэ хэлъу щимыгъуэтым,
Дохутыр Iэзэр дыхьэшхащ.
ИгъэщIагъуэу щыдэкIыжым: -
«Уз щэху иIэщ», - къыжиIащ...

КъекIухь щIалэм жэщыбг пщIондэ,
ЕмыдаIуэу адэ-анэм.
ТемыпIыIэу урок «ещIыр»,
«Еджэ» жаIэм - къеиж фIощIыр.

КъыкIэрыхур хуэхъуащ хабзи,
Школым щIыхьэм «къэсащ» жаIэ,
Лэкъум хуабэ сумкэм дэзщи,
Партэм тIысым занщIэу йоIэ.

Къыщапщытэм и щIэныгъэр
ЕрагъмыгъуэутIу», «щы» къехь,
Щхьэм къимыхьэу тхылъ щIэныгъэр,
ПщIэншэу махуэр школым щехь.

ЖыIэмыщIэу и уз щэхум,
Фэ зэвгъэщIэ, «двойкэ» къехь.
Уэри, мамэ, хэплъэ Iуэхум,
ЗумыщI, маржэ, емыкIухь!

1955 гъэ

Сабийм игъащIэкIэ и гум къонэ и адэ-анэм, и шынэхъыжьхэм я деж щызэхиха таурыхъхэр, шыпсэхэр, усэхэр. Абыхэм я нэхъыбэр цIыхум и гум илъ зэпытщ балигъ хъуа нэужьи, зэгуэр къызэринэкIа сабиигъуэ IэфIым и даущщи.

Къалэм Iумахуэ

ИТIАНИ, ар мащIэщ. Нобэрей щIэблэм таурыхъ къудейкIэ зигъэнщIыкъым. Таурыхъри, шыпсэри, къуажэхьри фIэфlщ сабийм, ауэ аркъудеймкIэ пыIэнукъым абы и псэр: нобэрей сабийр нобэрей тхылъщ нэхъ зыхуейри нэхъ зыхуэныкъуэри. Тхылъым ныбжьыщIэм иригъэтэн хуейщ лэжьэн щIэзыдза акъыл пщIанэр зэригъэнщIын хьыбар - къэзыхуэуреихь дунейм и хьыбар гъэщIэгъуэн. КIуэ пэтми щIэпсынщIэуэ зеужь нобэрей гъащIэм, дыгъуасэ фIэщIэщыгъуар пщэдей тIорысэ, зэшыгъуэ къыщIэхъуэнущ цIыхум. Псом хуэдэжкъым зи хэхъуэгъуэ сабийр: IэджэмхуопабгъэабыигурикъылымлажьэущIидзащ, ситри фIыхьэлэмэтщ, куэдым щIоупщIэ, нэхъыбэжым къегъэуIэбжь, и гупсысэр зэхэзехуэн мэхъури, балигъхэм зэрапсэлъафэщи, дунейр тIэу пкIэгъуэ хуэхъуркъым.

Апхуэдэщ нобэрей щIэблэр. Зэрыгурыгъуэщи, къэтIэщIыгъуафIэкъым апхуэдэ щIэблэм и дунейр, ар къалэн зыщызыщI тхакIуэм и пщэм куэд къыдохуэ. А къалэным пэлъэщын щхьэкIэ тхакIуэр сабий дунейм (абы и гурыгъу-гурыщIэхэм, и хьэл-щэным, и гупсысэм) куууэ щыгъуазэу щытын хуейщ.

Шэч хэлъкъым КIуантIэ Iэзид апхуэдэ тхакIуэу зэрыщытам. Абы гурэ псэкIэ зыхищIэрт сабийм и гурыгъу-гурыщIэхэр - ар нэрылъагъу щохъу абы и къалэмыпэм къыщIэкIа тхыгъэхэм. КIуантIэм и къалэмыр нопIъысыф ныбжьыщIэм и гущIэ лъапсэм, сэтей ещIыф абы и гум щыщIэри и псэм щыушэри: гукъанэ зиIэми гуфIэгъуэм зэщIигъэнэхуами я псэлъэгъу Iущт ар. Сабийри балигъри тезэшынукъым, псалъэм папщIэ, «Сусаннэ», «Мурат», «ЗэныбжьитI», «Тыгъэ», «Цыджан», «Лъэмыж» рассказхэм. Абыхэм дэ дащрохьэлIэ зи гур жан, зи гупсысэр нэху, зи псэр къабзэ ныбжьыщIэхэм.

КIуантIэм и мащIэкъым апхуэдэ тхыгъэхэр - сабиигъуэм и IэфIыр зыхозыгъащIэ рассказхэр, хъыбархэр, повестхэр. А тхыгъэхэр зи Iэдакъэ къыщIэкIа КIуантIэ Iэзид илъэс плIыщIым щIигъукIэ ди литературэм щылэжьащ. Нобэ хэт и деж кIи нэрылъагъущ ар къалэм гуащIафIэр зыгъабзэ, гъащIэм кууэ щыгъуазэ, ипэхэрэ узригъэдэIуэнрэ зи гъунэж тхакIуэхэм зэращыщар.

КIуантIэм и нэхъыщIэ дыдэ нэхъыбэрэ игъэбатэр сабийм, цIыху ныбжьыщIэм и дунейрщ. КIуантIэр щыгъуазэщ а дунейм, щыгъуазэщ ар зэрызэхэлъым, зэрыкъулейм. Апхуэдэущ ар - сабий дунейр, сабий гупщIэр тхакIуэм ди пащхьэм къызэрырилъхьэр. Апхуэдэущ ар, псалъэм папщIэ, «Къэрабгъэ», «Щэху», «Iэминат», «Баринэ», «Лъапэху», «Гуэл Iуфэм» рассказхэм зэрыщытлъагъур. Я цIэ къипIуэфынущ нэгъуэщI рассказхэми. КIуантIэм и мащIэкъым ныбжьыщIэм и гъащIэмрэ и дунеймрэ кууэ, щIэщыгъуэ къыщыхьуу, узыIэпишэу, уитхьэкъуу къызэрызэкIуэцIих тхыгъэхэр. Шэч къытетхьэркъым абыхэм еджэну дэтхэнэми и сабиигъуэмрэ и ныбжьыщIэгъуэмрэ IэфIу игу къызэрыкIыжынум - ар цIыху балигъмэ. Езы ныбжьыщIэхэр КIуантIэ Iэзид и тхыгъэхэм щрохьэлIэ ныбжьэгъу пэж, псэлъэгъу Iущ яхуэхъун цIыху щIалэхэм я образ купщIафIэхэм, щагъуэт я гупсысэ жанхэм къыдежьуун псалъэмакъ гъэщIэгъуэн, я акъылыр зыгъэлэжьэн, я псэр зыхьэхун, я гур щыз зыщI хъыбар щIагъуэхэм.

КIуантIэ Iэзид 1930 гъэм жэпуэгъуэм и 10-м Дей къуажэм (Тэрч район) къыщалъхуащ. 1948 гъэм Налшык педагогикэ училищэр къиухa нэужь, егъэджакIуэ IэщIагъэм ирилэжьащ, и тхыгъэхэм я купщIэ сабий дунеймрэ ныбжьыщIэм и гъащIэмрэ благъэ дыдэ щыхуэхъуари а илъэсхэрщ. Iэзид щеджащ Къэбэрдей педагогикэ институтым, абы и тхыдэ-филологие факультетыр къиухащ. 1953 гъэм къыщыщIэдзауэ ар щылэжьащ «Эльбрус» тхылъ тедзапIэм. Зы псалъэкIэ жыпIэмэ, балигъ хъуху (къалэмыр къищтэху) апхуэдэ гъуэгуанэ икIуащ тхакIуэм. КIуантIэ Iэзид сыт хуэдэ Iэнатlэ дзыхь къыхуамыщIами, и къарум щеблэж къэхъуакъым. И къалэмыпэм къыщIэкIа тхыгъэхэм я гугъу умыщIыххэми, КIуантIэм и гуащIэ хилъхьащ иужьрей илъэс тIощIырыпщIым лъэбакъуэщIэ зычa ди щэнхабзэм. Абы къыпэкIуащ КIуантIэ Iэзид зэрихьэ цIэ лъапIэр - ар Къэбэрдей-Балъкъэрым щэнхабзэмкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэщ. А пщIэр КIуантIэм къыхуихьащ илъэс плIыщIым тхум щIигъукIэ тхылъ тедзапIэм и лэжьыгъэм хилъхьа гуащIэм - абы и фыгъэкIэ дунейм къытехьащ тхыдэм, этнографием, щэнхабзэм теухуа тхылъищэ зыбжанэ. Арыхуейри ирикъунщ КIуантIэ Iэзид ди щэнхабзэм щиIэ фIыщIэр зыхуэдизыр къригъэлъэгъуэн папщIэ.

1965 гъэм дунейм къытехьащ КIуантIэ Iэзид и япэ тхылъыр. «Мэз лъагъуэхэр» - аращ зэреджэр абы и рассказ пасэхэр щызэхуэхьэса а тхылъ цIыкIум. Абджэкым Iупщl хъуащ иужькIэ зэи тхакIуэм IэщIыб имыщIыжа Iэнатlэр - зи цIэ къитIуа тхылъ цIыкIум щызэхуэхьэсар сабий дунеймрэ сабий гъащIэмрэ купщIэ зыхуэхъуа къыкIэлъыкIуэ рассказхэмращ. «Мэз лъагъуэхэм» къыкIэлъыкIуащ ди сабий литературэм щIэрыуэ къыхэнэ тхылъхэр: «Гулэз», «Лъэмыж», «Фэеплъ», «Лыгъей нэз», «Ерыщ», «Дыжьын фалъэ», «Гъуэгурыкlуэ», нэгъуэщIхэри. ТхакIуэм и къалэмыпэм къыщIэкIащ ныбжьыщIэхэм папщIэ итха тхылъ 18, абыхэм ящыщ дэтхэнэми ди сабий литературэм щIэщыгъуэ куэд къыхалъхьащ.

Илъэс 85-рэ ирикъуащ ди литературэм и лэжьакIуэ пашэхэм ящыщ КIуантIэ Iэзид къызэралъхурэ. Абы и Iэдакъэ къыщIэкIащ хэплъыхь зыщI нобэрей тхылъеджэм и пащхьэ иплъхьэ хъун тхыгъэ хьэлэмэт куэд. Дэтхэнэми уи фIэщ хъуу тхакIуэм къалэм гуащIафIэр зэрыIэщIэлъар, а къалэмыр зэрылэжьар, абы и бзэр зэрыжанар. ГъащIэм набдзэгубдзаплъэу хэплъэф тхакIуэт КIуантIэ Iэзид, абы и лъэщIэмрэ и купщIэмрэ къыщIигъэлъэфу, акъыл бзыгъэрэ псалъэ жанкIэ белджылы ищIыфу.

КЪЭРМОКЪУЭ Хьэмид.

КIуантIэ Iэзид ☆ Рассказхэр

Суд

ФЭРИ фэлъэгъуауэ къыщIэкIынщ «Венецианецым къыщыщIахэр» жыхуиIэ кинор. Сэ абы сыщеплъам щыгъуэ, гуауэщхьэузыхуэ сыхъуауэ киноп сыкъыщIэкIыжауэ щытащ. Абы щыслъэгъуа Iуэхугъуэ гуэр сэ икъукIэ гущIыхьэ, щхьэкIэ сыщыхьуащ.

СыкъыдэкIуэжым сэ сегупсысырт: «Дауэ хъун цIыкIухэр апхуэдизу залыму, апхуэдизу гущIэгъуншэу?!»

Зи гугъу сщIыр зэрыпсэуэ блын тIуащIэм дая хьыджэбзырщ (хэтщ кином апхуэдэ Iуэху). Пэжщ, ар абы дэмылIыхьщIыкIэ хуит къащIыкIащ. Ауэ хуит къамыщIыжамэ, дауэ хъунут - дэбэмпIыхьатэкъэ?

Куэд щIащ ар сэ зэрыслъэгъурэ... Уеблэмэ сщыгъупщэжат, апхуэдэ сеплъауэ. Ауэ иджыблагъэ абы ещхь гуэр сылъуэри, зэман жыжьэм (Iуэхур къыщыхъуауэ щытар курыт лIэщIыгъуэрщ) зэрахьэу щыта гущIэгъуншагъэр си нэгу къыщIэувэжащ.

... КIыхьлIыхь хъуа щIымахуэ тIкиfр икIри, гъатхэр уэру къихьащ, дунейри къэщIэрэщIэжащ. Нэсу укъимыгъэхуабэ пэтми, дыгъэ нэбзийр гум къедзэхащIэ хъуат. Махуэ гуэрым, пщэдджыжь дыгъэпсым зэгъэуэуэ пырхъуэхьэнуэ сытесу сэ пщIыхьэ макъ зэхэсхащ... Си нэхэр зэрызэтепIам хуэдэу, сигукIэ жызоIэ:

«Iа-а-а, фыкъэсыжа? ФыкъеблэгъэжI Дауэ фыщыт? Сытхэр къыттуэфхьа? ФыщыIахэм сытхэр щыхъыбар?»...

Илъэс зыщыплI хъуауэ ди пырхъуэкIэмкIэ бжьыхьэкIапэм абгъуэ щащIауэ пщIащхьуэ зэрыбын щопсэу. Ахэр бжьыхьэм къэблагъэу зэрыхуежьэу, ипщэкIэ щIыплIэ хуабэхэм мэлъэтэж. Гъатхэр къэсри, езыхэри абы и къыкIэлъосыж. Илъэс къэс апхуэдэщ. ПщIащхъуэхэр апхуэдизкIэ къыдэсащи, шынэ жыхуаIэр ямыщIэу ди сенэм, ди пэшхэм къыщIолъатэ, уеблэмэ тегушхуэу ди дамащхьэхэм къыщытетIысхьэ къохъу. Ар дэ дгъэщIэгъуэжыркъым... Ахэр дэ къытхэсыхьащ, ахэр дыдейщ, езыхэм дэ дарейуэ къальытэ, ди унэри езыхэм я щIапIэщ...

Ауэ нобэ сыт къэхъуар? Щхьэ гу къыслъэмытар? Щхьэ сыкърамыдзэжрэ? Согъэщlагъуэ. Ектэсыжагъэщlуэ къызэмысэжауэ пIэрэ? Хьэмэрэ я щхьэ Iуэху зэрахуауэ ара? Сыту пIэрэ иджыпсту кьIцэр? Сыт ахэр апхуэдизу щIэзызэрыхьэр?

Сэ абыхэм сахудоплъей.

«А-а, мыхэр Iуэхушхуэ хэхуаи! Бзуужь цIыкIум абгъуэр яфIиубыдащ! Еплъэр ар - а хъунщIакIуэр, еплъэр а зэрыпхъуакIуэр!».

ПщIащхъуэ цIыкIуитIыр я абгъуэм бгъэдолъатэ, къыбгъэдолъатэ. Зэм зыр, зэми адрейр бзум къоIэ, къурадзын я гугъэу, ауэ зыри къикIыркъым - модрейр къопхъуэри къыуехуэкъ.

«ФIырыфIкIэ къикI мыбы!» - зи псэупIэр яубыдахэм абы и бгъуитIым зыбгъурагъахуэри токIие.

«ФlэкIмэ, сыкъивдз, сыникIынукъым!» - хьэ дзэкъэну зэзэрешхэкI бзум, зигъэубэлэцауэ.

- А бзаджэнаджэурэ, бзаджэнаджэ! Мыдэ умыпIащIэ уэ, мыдэ сэ уззмыгъэлъагъуни нэгъуэщIым и щIапIэ зэраубыд! «Хамэхьэ къохъэри, унэхьэ ирехуу» жыхуаIэм хуэдэу, хамэ унэм щымыхъуэ псом ущыпсэуауэ, иджы, зейхэр къэсыжа пэтрэ, иумытыжыну ухэту! Еплъэр а зэрыпхъуакIуэ нэлатым! - сэ сыкъызэрпауэ пкIэлъей къэсхьыну соуэнэтI. Ауэ сызыщIэгупсысыжри сыкъоувыIэж:

«Сыт си Iуэху щIахэслъхьэр?.. Езыр-езыру зэгурыIуэжынхэщ. ЯщIэм сеплъынщи нэхъыфIщ».

Абы тызоухуэри, сотIысыж. ИкIи абджэкым сэ солъагъу сыжеямэ, игъащIэкIэ си пщIыхь къызэмыхъун Iуэхугъуэ...

«Зэрыпхъуаkуэм» зыри щахуемыщIэм, зи абгъуэр яубида пщIащхъуэ цIыкIуитIыр IуIэтыжащ. ЗэфIэкIащ, ятеклуащ бзур абыхэм, къэгъэззэж яIэкъым. Къезэгъ щыпIэ гуэр къагъуэтынщи, абгъуэщIэ ящIынщ. Дауи щрети, ахэр тIу мэхъу, мыбы и закъуэщ. АрщхьэкIэ дэнэт! Мыгувэу ахэр къызэрыкъуэхьыжащ, абы щыгъуэми я мызакъуэу - гупышхуэ зэрыгъэхъуауэ. Сэ сопль: сыт пIэрэ ящIэнур? ТIур бзум темыкIуэфами, мис иджы ирагъэлъагъунщ! Ауэ пщIащхъуэхэм абы и Iуэху зэрахуэркъым, и гугъу ящIыркъым. Ахэр къыIуолъатэ, IуолъэтыжI, я щхьэ хэлъхьауэ мэлажьэ: зым шхий къехь, адрейм - ятIэ, ещанэм - IукIэ псы. Абгъуэм ибгъу зырыбын деж блыным тIу кIэрысщ - шэч хэмылъу, мыкъэрэгъулхэр.

«Мис ар хъуащ!» - къызгуроIуэ сэ икIэмикIэжым абыхэм я мурадыр: зэрыпсэууэ абгъуэм ираенущ - суд ящIауэ, суд унафэр ягъэзащIэу аращ!

ИкIи, пэж дыдэу, сыхьэт ныкъуи дэкIатэкъым абыхэм, хъунщIакIуэхэр зэрисху, абгъуэр, гъунэ-пщIани, дэкIыпIи-дэплъыпIи имыIэу щагъэбыдам. Ис иджы уешыкI!

Сэ си гугъащ: я бийм хуэфащэ тезыр щытралъхьакIэ, иджы ахэр щхьэж и Iуэху ижь ихьэжынщ, псэупIэ зимыIэхэм ящIынщ, зиIэхэми ящIэн ягъуэтынщ - къауцкъ къагъэщIэрэщIэжын, шхын кърахьэлIэн хуейщ. АрщхьэкIэ абыхэм апхуэдэ Iуэху зэрахуэ къэхъуакъым. Ахэр тIурытIу къанэрэ чэзуу блыным кIэрысхьащ: абгъуэ щагъащIэр къызэпхритхъыу, бзур «хьэпсым» къикIыжынкIэ шынэу къыщIэкIынщ - яхъумэ.

Сэ ахэр сIэщIэзэгъэжарэ сыпIыкъуэжащ - зэрыхъуIамэ хъунщ - икIи си Iуэхухэм иужь ситурэ пщIащхъуэхэр сIэщIэгъупщыжыжащ.

ЕтIуанэ пщэдджыжьым сыкъыщIэкIмэ, ятIэ тыкъырхэр, шхий ятIэ защIэхэр пырхъуэм текъухьащ, и дамэхэр укъуэдияуэ, и пэр пырхъуэ лъэгурыдзым егъэжьуауэ, дыгъуасэрей бзури щылъщ... ИщхьэмкIэ сыдэплъеймэ, пщIащхъуэ цIыкIуитIыр, загъэбжьыжу, къопIыи абгъуэм ису...

«Суд! Суд ткIий тращIыхьащ», - сегупсысащ сэ.

Абджынэ

МЫЗЭ и къару къызэрихькIэ топым еуэри - «дзыргъ!» - щхьэгъубжэ абджыныр щыкъуейуэ лъэлъащ. Ар зэуэ зэфIэмыхьащ, адрей цIыкIуитIри я лъэр зэщIэнауэ щытщ, щытщ щыри зоплъыжхэри, гужьеяуэ, ящIэнур ямыщIэу.

- Сыт дэ дыщIыщытыр? - псом япэ зыкъищIэжащ Хьэсэн. Абы адэ-мыдэкIэ зиплъыхьыжыкъызиплъыхьри щIэпхъуащ. Мыззэрэ Сэлимри абы и ужь иту щIэIащ. Зэрыжэм хуэдуэрэ, ахэр пщIантIэм дэт сэрейм щIэлъадэри бжэр къыхуэщIыжащ икIи блын лъэмдэзэмкIэ дэплъу увахэщ - «зыри къыткIэлъымыплъу пIэрэ?»

Абыхэм ялъэгъу: Дисэ унэм къыщIэкIри, къещэщэхауэ щIыим щылъ абджыным еплъащ, и щхьэр игъэкIэрахъуэри, зыри жимыIэу щIыхьэжащ. ТIэкIу дэкIри ар аргуэру къыщIэкIащ жыхапхъэрэ пхъэнкIийдэ хьэнцэрэ иIыгъыу, абдж щыкъуейхэр зэщIипхъанкIэри щIыхьэжащ.

Мыбгъэ жыхуаIэм хуэдэу, абы кIэлъыплъу щыта цIыкIуищыр игу зэгъауэ хэщэтыкIащ.

- Тщхьэщыкlащ, сыту Iейуэ сыгузэват! - и ныбжьэгъуитIым еплъурэ жиIащ Хьэсэн.

- Абы и закъуэщ, и закъуэпцIийуэ мэпсэу, - нэщхъейуэ еплъыхыурэ зэхэпх къудейуэ жиIащ Сэлим.

АбыкIэ жиIэну зыхуейр къыгурымыIуэу Хьэсэнрэ Мызэрэ я нэхэр ягъэуплэрапIэу еплъащ абы

- Атlэ, сыт и закъуэмэ, сыт-тIэ абы щхьэкIэ? - и щхьэр Iушэ ищIри еупщIащ абы Хьэсэн.

- ЗырикI... ПсэкIуэдщ ар...

- ЛIо, псэкIуэдщ жыпIэу бзэгу пхьыну ара? Сэ зыри къысхуэхьыкIынукъым абы. Сэракъым ар зыкъутар. Ауэ дауэ уи ныбжьэгъум щхьэкIэ бзэгу зэрыпхьынур? ЖыIэт? И?

Сэлим Iэнкуну зыкъомрэ щыта иужькIэ, а зэреплъыхым хуэдэурэ, жиIащ:

- Фэ фызэрыфIэфIщ, ауэ сэ сыкIуэнурэ жесIэнущ абджыныр дэ зэрыткъутар.

- Сыт жыпIэр?! - къэлъбыд Хьэсэн.

- СыкIуэнурэ жесIэнущ, - зэхэпхакъэ?

- Ара?

- Аращ!

- БзэгуцI! - жиIащ Хьэсэн.

- Сыт фыхуейми къысфIэфщ... сэ сыкIуэнущ.

- КIуэ, узыIыгъ щыIэкъым.

- ЛIо, сымыкIуэн уфIэщIрэ? - икIи Сэлим сэрейм къыщIэкIыжащ.

- НыбжьэгъущI-тlэ ар!

- ДыкIуэдащ! - жиIащ Мызэ, и нэр къикIыу Хьэсэн еплъурэ. - Ар ди адэм лъагъэIэсыжмэ си фэр трихынущ. Сыт тщIэнур?.. Е щIегъэжу мыкIуэну пIэрэ? И? Дауэ уеплърэ?

- КIуэнтэкъым-тIэ ар! УмыцIыхужу ара? Абы ибзыщIын дунейм теткъым. Ар пэшэгъу умыщIын нэхъри нэхъыфI щыIэкъым...

Мызэрэ Хьэсэнрэ сэрейм щIэсщ-щIэсри, псори мамырыжауэ щалъагъум, къыщIэкIыжащ. Абыхэм куэбжэмкIэ яунэтIа къудейуэ ялъагъу: Дисэ пэгун иIыгъыу къахуокIуэ. ЩIалэ цIыкIуитIыр ящIэнур ямыщIэу зэфIэмыхьащ: щIэпхъуэми щIэмыпхъуэми тIури зыкъэ? - яIуэтакIэщ.

Хьэсэн фызыжьым бгъэдэлъадэри, и Iэпэр Мызэ и дежкIэ ищIурэ, къыжьэдэлъэлъу абы жриIэу щIидзащ:

- Ар сэракъым! Мызэщ ар...

- Сыт, тIасэ, зи гугъу пщIыр? - къыгурыIуакъым Дисэ щIалэ цIыкIум зи Iуэху зэрихуэр.

- Фи щхьэгъубжэ абджыр зыкъутар сэракъым. Мис мыдэ ялъагъуар... Топым еуэри... Уи фIэщ мыхъумэ езым еупщI! Къыжеlэт, Мызэ...

АрщхьэкIэ Мызэ зыри жиIэркъым, щытщ и щхьэр щIэкъуауэ, ар мэукIытэ икIи мэшынэ...

- Емынэми ищIынкъым фэ жыфIэхэр. Зым зы жеIэ, адрейм нэгъуэщI. Зы нэжащи, сэ, - жеIэ, - фи щхьэгъубжэр скъутащ, жи. Мыбы нэгъуэщIым Iэпэ хуещI - зэхэщIыкI уэ!

- Хэт нэжар? Хэт жызылар? - и нэр къикIуу, Хьэсэн зэм Дисэ, зэми Мызэ йоплъ.

- Хэт, хэт! Сэлимщ! КъысхуэгъэгъуI жеIэ, сэ зэрымыщIэкIэ фи абджыныр скъутащ... - Апхуэдэ Iэджэ кьохъу. Хилъхьэжыну сыкъигъэгугъащ...

Ар жиIэри, фызыжьыр ежьэжащ.

Пщыхьэщхьэм Сэлимрэ Мызэрэ абджыныр халъхьэжащ. Хьэсэн абыхэм ягъусакъым...

• Тхылъыщ1эхэр

«Псынэ цIыкIу», «Къуажэхьхэр»

Щоджэн Леонид и «Псынэ цIыкIу», «Къуажэхьхэр» жыхуиIэ тхылъхэр дунейм къытехьащ. Дэ зэрытщIэщи, Щоджэн Леонид и тхыгъэхэм я нэхъыбэр теухуащ къытщIэхъуэ щIэблэм хьэл-щэн дахэ яхэлъу, хэкур, лъэпкъыр, анэдэлъхубзэр фIыуэ ялъагъуу гъэсэным. Абы и усэхэм сабийхэр дахьэх, къеджэгъуафIэщ, гукIэ зэгъэщIэгъуафIэщ.

«Псынэ цIыкIу» тхылъыр топсэлъыхь унагъуэм илъ зэгурыIуэныгъэм, хэкум, псэущхьэхэм, джэдкъазхэм, дыкъэзыухъуреихь щIыуэпсым, къэкIыгъэхэм, дунейм и къэхъукъащIэхэм. ТхакIуэр зытепсэлъыхь литературнэ лIыхъужьыр цIыкIухэрами, псэущхьэу е джэдкъазу щытми, яхэлъ хьэл-щэнхэр, теплъэхэр, гукъинэжщ.

Къуажэхьхэр зыфIэфIхэми ахэр къыщагъуэтэнущ мы тхылъым. «Псынэ цIыкIу», «Къуажэхьхэр» тхылъхэр яхуэгъэзащ еджапIэм щIэмытIысхьа цIыкIухэм е пэщIэдзэ классхэм щеджэхэм. А ныбжьым ит сабийхэр анэдэлъхубзэкIэ усэ цIыкIухэм еджэмэ, нэхъыфIу я бзэм зиужьынущ. «Псынэ цIыкIу» тхылъым усакIуэм куэду хигъэхьащ псалъэрыджэгу-псынщIэрыпсалъэхэр. Абыхэм бзэр шэрыуэ ящI, псалъэ гугъухэр къэпсэлъынымкIэ дэIэпыкъуэгъу мэхъу.

УсакIуэм дэтхэнэ и зы усэми гъэсэныгъэ мыхьэнэ «щабэу» щIелъхьэ. Ар гуапэу тхылъеджэ цIыкIухэм усэкIэ, къуажэхькIэ йопсалъэ. Сабий акъыл зэпцIагъащIэм къызэриубыдынкIэ абыхэм хеухуанэ гъащIэм и налъэ плъыфэбэхэр, «баштекъузэ» хэмылъу, атIэ дахэ защIэкIэ, псалъэ купщIафIэхэмкIэ ахэр къыдихьэхыу гъащIэм и гъуэгу захуэм зэрытригъэувэным хущIокъу.

«Псынэ цIыкIу» тхылъым ит усэхэр щIэщыгъуэщ, гъэщIэгъуэнщ, бзэ шэрыуэкIэ гъэпсащ. ТхакIуэм псалъэхэр зырызыххэу къыхищыпыкIыурэ и гум кърихащ, и псэм къигъэщIащ. Дэтхэнэ усэми ритм, рифмэ шэщIа иIэщ. ПыгъэпщIауэ, хэзэрыхьауэ, «хэщхьэрыуауэ» псалъэ лей усэхэм, псынщIэрыпсалъэхэм, къуажэхьхэм укъыщеджэркъым.

Усэм и лъабжьэр, зэтезыIыгъэр, усэм зыхэщIэгъуэу уезыгъаджэр ритмыр аращи, ар щытепщэщ Щоджэным и усэхэм. УсакIуэм куэду къегъэсэбэп метафорэхэр, эпитетхэр, зэгъэпщэныгъэхэр.

Сабий усакIуэм и пащхьэ къиувэ къалэнхэр нэхъ гугъущ. Зи акъылыр жан, зи псэр къабзэ, дэтхэнэ Iуэхугъуэ щIэщыгъуэми нэхъуеиншэу зыхуэзыший сабийр нэхъ хэплъыхьрейщ балигъхэм нэхърэ. Ар къызыгурыIуэ Щоджэным цIыкIухэр дэзыхьэхынщ, яфIэгъэщIэгъуэн хъунщ, гум иубыдэгъуафIэщ я пащхьэм ирилъхьэр. Абы рифмэкIэ зэщIэжьыуэу псалъэхэр адыгэбзэ къулейм къыхещыпыкIри, аращ усэр и гущIэм къыщIитэджыкIыр. Апхуэдэщ абы и дэтхэнэ усэри.

«Псынэ цIыкIу» тхылъым ит усэхэм языхэзми сабийр къыщеджэкIэ и нэгу къыщIигъэхьэфынущ уэшхыпс хуэныкъуэу зызыгъэнщIыжа щIым и псэр зэрытыншыжыр («Уэшх»); жэщ хъуами, мыжеижу, зыгъэпсэху имыщIэу пIащIэу къыпэплъэхэм деж и псыр яхуэзыхь псыежэхыр («Псыр жейркъым»); гъатхэм, уэсыр зэрыткIужу, хущхьэ-щатэу, ныбэнэщIу къэтэджа мыщэжьыр («Мыщэжь»).

Щоджэн Леонид и усэхэм, къуажэхьхэм еджэ сабийр нэгъуэщI дуней къыщыхутэнущ. Балигъхэр еджэмэ, ягъэзэжынущ сабиигъуэм и лъахэм. Абы и усэхэм яхэлъщ лъэпкъ нэщэнэ, къыхощ нэхъыжьым пщIэ хуэщIын зэрыхуейр, фIым хуеущий.

Тхылъхэр къахуэсэбэпынущ адэ-анэхэм, егъэджакIуэхэм, гъэсакIуэхэм. ЩIэблэр гъэсэнымкIэ дэIэпыкъуэгъушхуэ хъунущ.

ЩIэныгъэлIхэм къызэрахутамкIэ, зи анэдэлъхубзэр къулей сабийм и акъылыр нэхъ жанщ, набдзэгубдзаплъэщ, жыджэр цIыкIущ, нэхъыбэ зригъэщIэну хущIокъу. Ар къызыгурыIуэ Щоджэн Леонид аращ усэбзэкIэ сабийхэм щIепсалъэр.

ХЬЭГЪЭЖЕЙ Лианэ,
КъБЩIКъИ-м адыгэ IуэрыIуатэмкIэ и къудамэм и лэжьакIуэ.

• Теплъэгъуэ

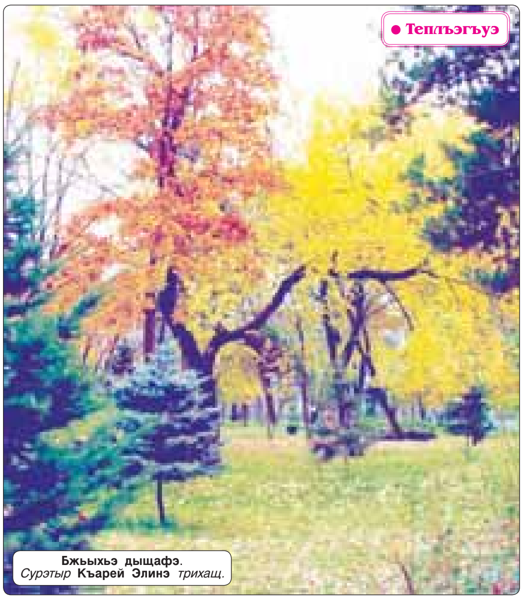
Бжьыхьэ дыщафэ.
Сурэтыр **Къарей Элинэ** *трихащ.*

• Интернетым дыкъыщоджэ

КхъухьщIыж

ЛIы бей гуэрым и кхъухьыр иригъэлэну IэщIагъэлI кърригъэблэгъащ. Ар и Iуэхум пэрыхьэри, махуэ псокIэ илащ кхъухьыр, и лъэгуми гъуанэ иIэу къыщIэкIри, ари игъэбыдэжащ. И къалэнхэр зэфIэкIа нэужь, IэщIагъэлIыр къезыджа щIалэм хуэзэщ, фIыщIэ хуищIщ, и лэжьапщIэри иритри иутIыпщыжащ.

ЕтIуанэ махуэм лIыжьым деж къэкIуащ кхъухьыр зей щIалэр.

- Си кхъухьыр зэрыпщIыжам щхьэкIэ мы ахъшэр узот, - жери зэи зэуIуу имылъэгъуа ахъшэ къыIэщIилъхьащ.

- Мыр сытым щхьэкIэ къэпхьа, сэ къэзлэжьар дыгъуасэ къызэптащ, - жеIэ лIым.

- Дыгъуасэ уэстар кхъухьыр зэрыблам и уасэращ, мыр абы иIа гъуанэр зэрыбгъэбыдэжам щхьэкIэщ.

- А мыхьэнэншэм щхьэкIэ апхуэдиз схуэфащэ? Къаруи зэмани текIуэдакъым а зи гугъу пщIым. Абы щхьэкIэ ахъшэ къыпIысхынуи сигу къэкIыххакъым.

- А мыхьэнэншэ жыхуэпIэ Iуэхум си бынхэм я гъащIэр кърригъэлащ. Кхъухьым гъуанэ зэриIэр сщыгъупщэжри, си Iуэху иужь сихьэжащ. Си бынхэр кхъухьым итIысхьэри, хым техьащ. Абыхэм къагъэзэжыну дащыгугъыжакъым си щхьэгъусэмрэ сэрэ, хуабжьу дыгузэващ. Сабийхэр псэууэ хы Iуфэм къыщыIухьэжам уэ куэд къызэрытхуэпщIар къыдгурыIуащ.

• Псалъэ пэжхэр

Гур жьы хъуркъым

♦Уи благъэ къуитым и дзэ удэмыплъэж.
♦Вы хьэху къозымытынум вы щэгъу ухегъэн.
♦Гур жьы хъуркъым.
♦Псалъэм и пэр умыщIэу и кIэр пщIэркъым.
♦Гур зэрыгъум дыгъур ирокIуэ.
♦Дыщэр къэзыгъуэт кIэншыгъулъэ иредзэ.
♦Къуажэ зиIэ нэф нэхърэ гухъу зыщIыф Iэшэ.

• Хъыбар

«Фокужьым» и кIуэдыкIар

Еуэри, бжьыхьэхуегъэзэкI хъуауэ, бийри ди щIыналъэм итхужыну тедгъэнэцIыхьауэ апхуэдэт. Апхуэдэ зы махуэу бгыщхьэ гуэр къэдубыдыжауэ зыдгъэпсэхуу дытест. Дытести, йоуэри, приказ къытIэрохьэ: «Бийм фебгъэрыкIуи, и Iэбэронэр фкъутэ!» - жиIэу иту.

Уи къару илъмэ, ар куэдрэ: зыкъыдоIэтри, Iэтакэм докIуэ.

Дежьа щхьэкIэ, куэд дэмыкIауэ, «Фоку» жыхуаIэ нэмыцэ истребителым хуэдэ зым дыкъегъэунэху. Дыкъегъэунэхури, пылимоткIэ къытхэуэурэ хьэлэч дыкъищI щыхъум, сыт тщIэнт - ди пэзицэм къэдгъэзэжащ. Бгы нэпкъ дызэрысым пхъэхуей ин тетт и щхьэкIэр инрэ баринэу, лъагэрэ пшэм хэту. Мы ди щIыпIэхэм къыщыкIыркъым апхуэдэ жыгышхуэ! Апхуэдэ нэхъ къыщыкIыр Урысей пхакIэрщ. Илъэсищэм щIигъуа хъунт а пхъэхуеижьыр! «Фокужьым» зыщыдгъэпщкIун хуей щыхъукIэ, абы и щIагъым дыщIэтIысхьэрти дыщIэст. Сэмэлотми дыкъилъагъуртэкъым, къеухми, жыг щхьэкIэ Iувым шэр къыпхыкIыртэкъым... УщIэсыну хуэдэ щыIэтэкъым, ауэ жыг щIагъым дыкъызэрыщIэкIарауэ, къыздикIари-къыздихуари дымыщIэу, истрибителыр къэсырти, шэ къэуэжкIэ къытхэуэурэ, дыкъыщIихуэжырт. Жыгыр къилъэтыхьурэ дыщIимыгъэкIыу диIыгът. Приказыр срив хъункIэ Iэпаснэ мэхъу. Сэри сызэгуоп. Сызэгуопри, кэмэндирым деж сокIуэри жызоIэ:

- Тэварыш кэмэндир, Iэлъпинистхэр бгы лъагэ бгы задэм дэкIыу плъэгъуакъэ?

- Слъэгъуащ,- жи.- СыттIэ иджы нэхъ узыхуейр абы щхьэкIэ?

- Сызыхуейрат, тэварыш кэмэндир, а Iэлъпинистхэр бгы задэм щыдэкIкIэ кIапсэ быдэ зэраIыгъыр пщIэркъэ?

- СощIэ.

- НтIэ, пщIэмэ, кхъыIэ, апхуэдэ кIапсэ метрэ щитI хуэдиз къысхуэгъуэт! - жызоIэри солъэIу.

- Сыт зэрыпщIынур?

- Плъагъунщ.

Йоуэри кэмэндирыр йожьэри, къысхуегъуэт апхуэдэ кIапсэ быдэ: «мыр зэрищIынур сыт мыбы, и натIэ иримыукIэнумэ?» - жиIэурэ, гъумэтIымэурэ, къехьри къызет. Арати, мо кIапсэ быдэм и кIапэ лъэныкъуэр аркъэным хуэдэу зэрызодзэ, адрей кIапэ лъэныкъуэр пхъэхуей лъэдийм щызогъэлъадэ. Щызогъэлъадэ быдэуи, «Фокум» сежьэу сотIысыж. СщIэр къагурымыIуэу, сэлэтхэри ней-нейуэ къызоплъ. Сэмэлотри къакIуэркъыми, сызэгуоп. Щымыхъужым, сокIуэри кэмэндирым солъэIу:

- ИIэт, дыгъакIуэ Iэтакэ! - жызоIэри.

Кэмэндирым мыарэзымыарэзыуэрэ кэмандэ етри, Iэтакэ докIуэ. Жыг щIагъым дыкъызэрыщIэкIыххэу истрибитилыр къос. Къосри, шэ къэуэжкIэ къытхэуэу щыщIидзэм, кэмэндирым «Нэзат!» - жеIэри къыдегъэгъэзэж.

«Фокум» зэрихабзэжьти, ди жыгыр къиуфэрэзыхьурэ, бгъэм ещхьу, пикировать ищIу щIидзащ. Сэри абы пикировать щищIым ирезгъэхьэлIэри, си аркъэныр згъэкIэрахъуэщ-згъэкIэрахъуэри, здзыщ абыи, сэмэлот етам и пэм фIэзгъэхуащ. Нэмыцэ лотчикым ар щилъагъум, «ыI, саубыд!» - жеIэри, зиIэтыжыну хуожьэ, арщхьэкIэ пхъэхуейм епхащи игъакIуэркъым: еIэху кIапсэр нэхъри щолъадэ. ИтIанэ жыгыр иричынкIэ хъуну Iуэхур абы щынэсым, «Алыхьыр согъэпцI, апхуэдэ жыг дыщэр сеплъу мо бзаджэнаджэм ирезгъэчым!» - жысIэри, кIапсэр субыдщ аби, секъум-сшыхьым, сыкъекъумсшыхьурэ, «Фокужь» плъагъур къеслъэфэхри, дахэ цIыкIуу къэзгъэтIысащ.

Кэмэндирыр гуфIэнтэкъэ?! КъысщытхъуриI, апхуэдэ смекалкэ узэриIэм щхьэкIэ орденышхуэ къуезгъэтынщ жиIэри, тхылъ итхащ. Итха щхьэкIэ, мо зауэ гуащIэм тхылъыр здэкIуар Алыхьым ещIэ - кIуэдащ. КIуэдами, ягъэ кIынкъым: апхуэдэ Iэджэ хэкIуэдащ зауэм. Дэ дыщIэзэуар ордентэкъым - дыщIэзэуар ди щIыр тхъумэжыну арати - тхъумэжащ...

... НтIэ, арати, «Фокужьыр» ямыIэж щыхъум, нэмыцэр щтэри икIуэтыжащ: бетэмал, ди «Фокужь» мыгъуэр диIэжамэ, сыт хъунт, жаIэурэ.

НАЛО Заур.

Псалъэзэблэдз

ЕкIуэкIыу: **5**. Хьэцэпэцэ къэкIыгъэхэм я лъэдий, я жэпкъ. **6**. Совет Союзым и ЛIыхъужь Къардэн ... **8**. Хадэхэкl. **9**. Къэбэрдей-Балъкъэрым и цIыхубэ усакIуэ. **10**. Жэщу дзыгъуэм ещакIуэ къуалэбзуушхуэ. **11**. Хьэкъущыкъу. **13**. НэгъуэщIым хуэптIмэ, абы уихуэжынкIэ мэхъу. **16**. ЗэфIэнаитIым я зым адрейм иредз: «Уи ... къысщыхуэ». **17**. Iэщ зезыхуэм, къуажэдэсым и Iэмэпсымэ. **18**. А къэкIыгъэм кIапсэ къыхащIыкI. **21**. Уэшх къемышхыу зэман кIыхь щыдих лъэхъэнэ. **22**. Щхьэж и ... и бжэн лъакъуэу щIалэхэр зэбгрыкIыжащ. **23**. Зи пкъыр лантIэ, гъэгъа хужь Iэрамэхэр къызыпыкIэ жыг. **26**. ПIалъэкIэ гъунэгъум къыIах хьэпшып е Iэмэпсымэ. **27**. Акъылыр щагуэшым абы Iэджэ дэсащ, заумысыжыну хуейкъым ахъумэ. **29**. ... зэуар аркъэным щоцтэ. **30**. Псы е гъэш зракIэ кумбыгъэ. **32**. Урысей Федерацэм хиубыдэ республикэ нэхъ щIалэ дыдэр. **34**. ЦIыху къарууфIэ. Е щыхь ин лъэпкъ. **35**. Къэбэрдей-Балъкъэрым и цIыхубэ тхакIуэ. **36**. ... тесу псым йопыдж. **37**. ... Iэзэу щытахэщ Сыжажэ Къылъшыкъуэ, Агънокъуэ Лашэ сымэ. **38**. Ин, зэрамыщIэж гуэр. Е мывэ...

Къехыу: **1**. ЦIыху хьэлэл. **2**. Адыгэ тхакIуэ Къашыргъэ ... **3**. ... уасэ иIэкъым, гъэсэныгъэм гъунэ иIэкъым. **4**. ЗауэлI хахуэм хэкум и ... лъапIэ кърагащ. **5**. Чыцэм къыпыкIэ пхъэщхьэмыщхьэ плъыжь цIыкIу, шейхэдзэ. **7**. И ныбжьым емылъытауэ щIалэ Iущ цIыкIу. **12**. УимыIуэху зепхуэмэ, уи щхьэм къытехуэнкIэ хъунущ. **14**. ... къутахуэ гъуэгум телъщ. **15**. ... пэт, зэрыхьам зыгуэр къренэ. **19**. ДжэдыкIэ ... **20**. ПхъащIэ Iэмэпсымэ. **24**. Адыгэ бзылъхугъэ уэрэджыIакIуэ, Къэбэрдей-Балъкъэрым щIыхь зиIэ и артисткэ. **25**. Нартхэм я бэнэкIэ лIэужыгъуэ. **27**. Зи тхьэкIумэм зэхимых цIыху. **28**. Джэду ... е дыгъужь ... **30**. Тэрч щIыналъэм колхоз тхьэмадэу щылэжьа, Социалист ЛэжьыгъэмрэI и ЛIыхъужь. **31**. УимыIыхьлы, уимыблагъэ, уи гуауэри уи гуапэри къыбдэзыгуэш, укъэзыгъэпэж цIыху. **32**. Чыцэм къыпыкIэ пхъэщхьэмыщхьэ ткIыбжь гъуэжь цIыкIу. **33**. Меларды миным хуэбгуэшмэ, дапщэ къыщIэкIрэ?

Зэхэзылъхьар
МЫЗ Ахьмэдщ.

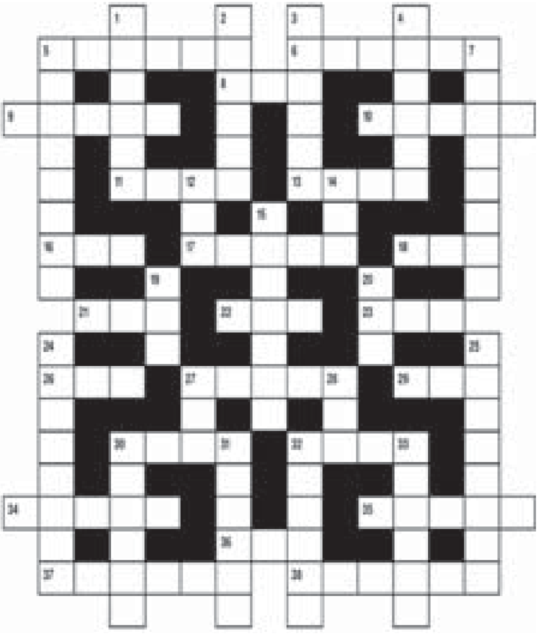

Жэпуэгъуэм и 10-м ди газетым тета псалъэзэблэдзым и жэуапхэр:

ЕкIуэкIыу: **5**. Хьэдрыхэ. **7**. «Бавария». **10**. Хъуп. **11**. Акъ. **12**. Гъудэ. **13**. Хьэлъкъ. **15**. Уагъэ. **19**. Уаз. **20**. Бэзэр. **21**. Бэдж. **22**. Акъыл. **24**. Дакъэ. **27**. ХущIэ. **30**. Яе. **33**. Шу. **34**. Каримов. **35**. Адэшыпхъу.
Къехыу: **1**. ХьэIупэ. **2**. Аргъынэ. **3**. Мамхэгъ. **4**. Ширак. **6**. Хей. **8**. Алъп. **9**. Дыд. **14**. Къабыл. **15**. Уэрэд. **16**. Ауз. **17**. Бзу. **18**. Гъуджэ. **23**. Къамбий. **25**. Къамышы. **26**. Медан. **28**. ЩIэп. **29**. Пшапэ. **31**. Бжьо. **32**. Нэд.

• Дерсхэр

Гугъэ яхилъхьащ

ЗЫ ПЩЫХЬЭЩХЬЭ гуэрым къуэм и анэр рестораным ишащ. Анэм и ныбжьыр хэкIуэтат, и Iэхэр кIэзыз хъуати, ишххэм щыщ кIэригъэщэщырт. ШхапIэм щIэсхэм мыарэзыщэу къыхуеплъэкIхэри яхэтт зэанэзэкъуэм. Ауэ къуэм и щхьэр Iэтауэ и анэм бгъэдэст, цIыхубзым и бостейм тригъэщащэIамэ, илъэщIыжу.

Шхэн яуха нэужь, зэанэзэкъуэм зытхьэщIыпIэмкIэ яунэтIри, анэм и Iэхэр иригъэтхьэщIыжащ, и щхьэцыр хурилъэщIэкIщ, и нэгъуджэр захуэу хуIуигъэтIысхьэжри ежьэжахэщ.

Рестораным щIэсу хъуар щыму еплъырт а пщыхьэщхьэм шхакIуэ къэкIуаитIым. Къуэм иужь зыкърригъанэри, ахъшэр иритауэ щыщIэкIыжым, зы цIыхухъу къэпсэлъащ:

- Зыгуэр къыщIэбнауэ къыпщыхъуркъэ мы шхапIэм?

- Зыри къэзгъэна хуэдэкъым, зиусхьэн...

- Къэбгъэнащ, - жиIащ лIым. - Мыбы къуэуэ щIэсым дерс къахуэбгъанэри, анэу щыIэм гугъэ яхэплъхьащ!

ШЫБЗЫХЪУЭ Нащхъуэ.

• ГушыIэ

Мис апхуэдэщ махуэ къэси

Журт гуэрым хъарбыз ищэрт, зыр сомищ и уасэу. Зы махуэ гуэрым къытритхащ: «Зы хъарбызыр сомищ и уасэщ, ауэ хъарбызищыр тумэнкIэ фэстынущ»!

Ар зылъагъухэм ягъэщIагъуэрт, «журтым и бзаджагъыр», - жаIэурэ яхуэухыртэкъым. «Сэ абы хуэфI сыхъункъэ», - жыхуиIэу зы щIалэ иужь ихьащ.

Зэ Iухьэри, зы хъарбыз къищэхуащ, етIуанэу Iухьэри, аргуэру зы къищтащ, ещанэу Iухьэри, иужьрейр къищэхуащ.

ЩIалэр гуфIэжу бгъэдохьэ журтми жреIэ:

- Мис нобэ уи деж хъарбызищ къыщысщэхуати, соми 9 ихьауэ аращ, уэ хъарбызищыр тумэнкIэ къыдэпщэну иужь уитщ.

- Мис апхуэдэщ махуэ къэси, зы хъарбыз фIэкIа хуэмейми, махуэм хуэзэу хъарбызищ къащэхури, итIанэ сэ сату щIыкIэ сагъасэ.

• Шхыныгъуэ

Къазыл, бабыщыл щIымахуэ шхыну зэрагъэхьэзырыр

Мы ерыскъыр бжьыхьэм ящIырти гъатхэр къиихьэху яшхыу щытащ. Къаз е бабыщ гъэкъэбзар Iыхьэ цIыкIуурэ, г 50 - 60 и хьэлъагъыурэ, зэпауд, псы щIыIэкIэ ятхьэщI, шынакъым иралъхьэри, шыгъу хагъэщащэ, зэIащIэри, а шыгъур хыхьэн щхьэкIэ, и щхьэр тепIауэ сыхьэткIэ щIыIапIэм ягъэув. ИтIанэ лы шыуар шыбзэм иралъхьэри, ягъэжэпхъ. Былымыщэ гъэвэжа шыуаным иралъхьэ, хьэкум трагъэувэри, къагъэплъ, абы лы шыуар халъхьэри, зэIащIэурэ ныкъуэжьэфI хъуху трагъэт. КъыкIэлъыкIуэу шыбжий сыр хьэжар хакIутэри, зэIащIэурэ тхъуэплъ хъуху ягъажьэ. Лы жьар къытрахыж, тIэкIу ягъэупщIыIури, кхъуэщын лъэщIабгъуэм иралъхьэ, зэрагъэжьа дагъэри щIакIэж. Лыр дагъэм щIигъанэу щытын хуейщ. И щхьэр тепIауэ ар щIыIапIэм щагъэув. Щыхуейм деж зыхуейм хуэдиз къыхахри, шыуанкIэ е тебэкIэ ягъэхуэбэж. ЩагъэхуэбэжкIэ бжьын е кIэртIоф щIалъхьэу ягъэжьэж хъунущ.

Халъхьэхэр (цIыхуитху Iыхьэ):
Къазылу е бабыщылу - г 1000
Былымыщэ гъэвэжауэ - г 500
Шыгъуу, шыбжийуэ - узыхуейм хуэдиз.

КЪУБАТИЙ Борис.

Редактор нэхъыщхьэ
ХЬЭФIЫЦIЭ Мухьэмэд
Редколлегием хэтхэр
Жыласэ Заурбэч (редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэ), **ЖьэкIэмыхъу Маринэ** (редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэ), **Ширдий Маринэ** (редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэ), **Гъурыжь Мадинэ** (жэуап зыхь секретарь), **Къардэн Маритэ, НэщIэпыджэ Замирэ, Хьэжыкъарэ Алик, ЩхьэщэмыщI Изэ.**

Езыгъэтхахэр
«Адыгэ псалъэ» газетыр КъБР-м и Парламентымрэ Правительствэмрэ ирагъэтхащ (учредителхэр).

КъыдэзыгъэкIхэмрэ редакцэмрэ я хэщIапIэр
360030, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэ, Налшык къалэ, Лениным и уэрам, 5

ТЕЛЕФОНХЭР: редактор нэхъыщхьэм, секретарым - 42-56-19; редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэхэм - 42-63-64, 47-31-54, 47-33-23; жэуап зыхь секретарым - 42-22-82; секретариатым - 42-22-66.
КЪУДАМЭХЭМ: политикэмкIэ, жылагъуэмрэ лъэпкъ IуэхухэмкIэ - 42-22-86; къуажэ гъащIэмрэ экономикэмкIэ - 42-57-59; щэнхабзэмкIэ - 42-75-36; обозревателхэм - 42-22-89; хабзэхъумэ IуэхущIапIэхэм ядэлэжьэнымкIэ - 42-60-53; хъыбарыщIэхэмкIэ, спортымрэ письмохэмкIэ - 42-22-88; егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмкIэ - 47-32-15; зэдзэкIакIуэхэм - 42-21-88; корректорхэм - 42-60-27; бухгалтерием - 47-31-69; ЭВМ-м и операторхэм - 42-22-84; компьютер IуэхущIапIэм -42-26-41; сурэттехым - 42-75-78.

Теддзэ тхыгъэхэм къыщыхьа бжыгъэхэм, къыщаIэта Iуэхугъуэхэм я пэжагъымкIэ ахэр зытхахэм нэсу жэуап яхь. Авторхэмрэ редакцэмрэ я Iуэху еплъыкIэр зэтехуэ зэпыту щыткъым.
Газетыр Iэ тезыдзахэм яхуэхьыныр и пщэ дэлъщ КъБР-м федеральнэ пощт зэпыщIэныгъэхэмкIэ и управленэм.
Тел.: 76-01-28, 76-01-10
Газетыр 1994 гъэм мэкъуауэгъуэм и 14-м Печатым и хуитыныгъэр хъумэнымкIэ Къэбэрдей-Балъкъэр щIыналъэ IуэхущIапIэм №Н-0065-м щIэту ятхащ.
Зы илъэсым газетыр 250-рэ къыдокI.
«Тетраграф» ООО-м щытрадзащ.
КъБР, Налшык къалэ, Лениным и уэрам, 33

Мы къыдэкIыгъуэм елэжьахэщ: жэуап зыхь секретарым и къуэдзэ Къаншокъуэ Эллэ, редактору ЖьэкIэмыхъу Маринэ, корректорхэу Щоджэн Иннэ *(1, 2, 4-нэ нап.)*, Щоджэн Заирэ *(3, 5, 6-нэ нап.)*. *КомпьютеркIэ газетым и теплъэр ящIащ* Дол Маринэ, Щомахуэ Марианнэ, БищIо Оксанэ, Мэлбахъуэ Анжелэ, *сурэтхэм елэжьар* Бицу Жаннэщ.
Номерыр «Адыгэ псалъэм» и компьютер IэнатIэм щагъэхьэзыращ.
Газетым Iэ традзэн хуейщ сыхьэт 20-м, щытрадзар сыхьэт 20.00-рщ.
Индексыр 51531 • Тираж 3.167 • Заказ №1729